

REVISTA ISTORICĂ

Anul al X-lea, N-le 10-12. Octombrie-December 1924.

DĂRI DE SAMĂ
DOCUMENTE ȘI
NOTIȚE

PUBLICATE
DE

N. IORGA

CU CONCURSUL
MAI MULTOR SPECIALIȘTI.

SUMARIUL :

Dr. Arnold Winkler : Contribuțiuni la istoria păcii
1812 de la București. (Traducere de *Dr. C. Dobrin.*)

N. Iorga : Un drum la Țarigrad în secolul al XVIII-lea.

N. Iorga : Un act fals. — O scufire de mazil.

Gr. Nandriș : Raporturile între Moldova și Ucraina
în veacul al XVII-lea.

N. Iorga : O hotărnicie episcopală.

— — : Una littera inedita.

T. G. Bulat : Din corespondența lui Vasile Lupu,
Matei Basarab și Gheorghe Ștefan cu Ioan Kemény,
principe al Ardealului.

Documente de *N. Iorga* și alții

N. Iorga : Cronică. — Dări de samă.

1924

TIPOGRAFIA „DATINA ROMĂNEASCĂ”, VĂLENII-DE-MUNTE (PRAHOVA)

PREȚUL : 15 LEI

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULȚOR SPECIALIȘTI

Contribuții la istoria păcii din 1812 de la București

(după actele Arhivelor din Viena)

de Dr. Arnold Winkler, profesor la Universitatea din Freiburg (Elveția)

În războiul purtat de cinci ani pentru supremația asupra Principatelor dunărene, la sfârșitul anului 1811 Turcii, — cu toate manevrările lor excelente — fuseseră din nou învinși de către Ruși. Ne mai avînd niciuna din părțile beligerante posibilitatea de a continua lupta cu toată energia, nu se mai putea tărăgăna începerea tratativilor definitive de pace. Posibilitatea unei păci între Rusia și Turcia înmulțise grijile politice europene.

Austria se temea că în legătură cu aceste tratative se va pune în discuție întreaga problemă orientală, la care erau interesate toate Puterile. În interesul Franciei era ca acest războiu să fie de durată cît mai lungă, împrejurare care avea să faciliteze în mare parte războiul proiectat contra Rusiei; Napoleon își dădea toată silința să influențeze Poarta contra oricărei concesiuni, ca prin aceasta să zădărnicească, sau în cel mai rău caz să amîie, încheierea păcii. Aceasta era însă contrar dorinței Angliei, care cerea ca în cel mai scurt timp să se ajungă la o înțelegere între Rusia și Turcia. Sultanul Mahmud al II-lea nici nu se gîndia să capituleze în fața Rusiei, ci-și rezervase libertatea de a alege între propunerile acceptabile ale Rușilor și între alianța cu Franța.

O alianță cu Franța însă periclita relațiile dintre Turcia și Anglia, pentru care pleda Reis-Efendi. În fine Țarul Alexandru I-*le*, înarmîndu-se pentru războiul cu Franța, era nevoit să aplaneze cît mai răpede conflictul de jos de la Dunăre.

Ciudat e că în același timp domnia în ambele cartiere-generale de la Dunăre o opiniune separată. Ambele părți erau pătrunse de dorința unei păci precise și urgente. Comandantul suprem rus, generalul Cutuzov, mergea și mai departe și spera să înduplece Poarta la o alianță intimă cu Rusia. Nu se știe precis dacă a contribuit la aceasta și o oarecare intenție a Țarului. Că această propunere a existat într'adevăr, și nu a fost numai o sim-

plă invenție, se dovedește prin faptul că generalul rus Sabaneiev — care era bine informat despre tot ce se petrece la Petersburg, — zice că nu ajunge să se încheie numai pace între Rusia și Turcia prin mijlocirea Angliei, ci că ar fi necesară o alianță defensivă și ofensivă între Anglia, Rusia și Turcia. Această alianță ar fi fost tot de odată și o gravă lovitură dată lui Napoleon. Conte Metternich, atunci ministru de Externe al Austriei, învinuise cu tot dreptul pe ambasadorul Marii Britanii pentru munca depusă întru realizarea alianței între cele trei Puteri. Persoane marcante de la marele-cartier rus asigurară pe Turci că Țarul ar fi dispus să renumereze această alianță cu eliberarea tuturor teritoriilor otomane ocupate de armatele rusești și cetățile basarabene să le țină ocupate numai pentru scurt timp.

Tratatивele s'au făcut la Giurgiu, trimițând atît generalul Cutuzov, cît și Marele Vizir Ahmed-Pașa, pe cei mai iscusiți diplomați de cari dispuneau. Turcii erau chiar de la începutul convorbirilor în superioritate : astfel la prima ședință erau foarte prevenitori, pentru ca să poată de la început cunoaște toate pretențiunile Rușilor. Rușii au căzut în cursa întinsă de adversari, cerînd imediat ca linie de graniță Dunărea. Delegația otomană însă cunoștea piea bine situația și știa că Rușii au nevoie de pace urgentă și că la urma urmelor ar fi dispuși să aducă și oarecare jertfe, dîndu-se astfel posibilitatea de a se împinge granița cu mult înapoi. Aceștia — delegații turci — au trimis un raport Sultanului, cerînd tot odată fixarea ultimelor condițiuni de pace, peste care nu se poate trece.

Instrucțiunile de la Constantinopol nu întîrziară mult, de oare ce în Novembre 1811 sosiră la Giurgiu. În acestea se accentua în mod oficial de către un hatîșerif al Sultanului că în niciun cas nu se poate ceda nici cel mai mic petec de pămînt. În același timp primesc delegații un bilet particular de la Marele Vizir, prin care îi autorisează ca în cazul extrem să cedeze Basarabia, stabilindu-se granița Prutului.

Primind aceste instrucțiuni, delegații osmani își schimbă atitudinea și declară că numai în acel cas sînt dispuși să continue tratativele, dacă Rușii își micșorează considerabil pretențiunile. Prin aceasta au ajuns tratativele numai în aparență la un punct mort. Tocmai ca și Metternich, așa și Sultanul

avea cunoștință despre faptul că Țarul Alexandru se hotărîse de mai nainte să se mulțamească cu frontiera Prutului și chiar în urma acestei știri au fost fixate condițiunile de pace de către Poartă în acel bilet particular. Metternich, pentru ca să li dovedească delegaților osmani că ținuta lor este corectă, trimite la 11 Decembre 1811 agentului consular austriac la București următoarea scrisoare: «Noi știm că delegații ruși au fost autorizați să încheie pacea, avînd la basă linia de frontieră a Prutului. Nu va fi de mirare dacă se va aranja chestiunea în acest sens». Diplomaiii ruși trebuiră să bată în retragere, făcînd concesiuni tot mai mari, renunțînd întîiu la Muntenia, primînd apoi ca linie de frontieră Siretiul, și în fine s'au muițamit și cu Prutul. Prin aceasta au obținut în principiu ambele părți ca frontieră linia ce și-au fixat-o fiecare în parte, de mai înainte. Ca basă a acestui tratat a fost acceptată de către conferință, natural, tratatul de la Iași din anul 1792, prin care Rusia cîștigase teritoriile pînă la Nistru. Rușii au ajuns însă în mare încurcătură, negăsîndu-se în niciuna din arhivele rusești acest tratat. Din această încurcătură i-a scos un comerciant din București, la care s'a aflat o copie a tratatului în chestie.

Aceasta a fost situația tratativelor de pace în Novembre 1811. După aceasta și-a transpus conferința sediul în capitala Munteniei, și la 15 Decembre 1811 sosiră și delegații turci la București. Lipsind numai iscălirea tratatelor redactate pe basa condițiunilor acceptate de ambele părți, pacea putea fi încheiată în cîteva zile. La aceasta se așteptase și Țarul, cînd îl ridică pe generalul Cutuzov la rangul de conte al Imperiului. Turcii însă tărăgănav întreaga afacere, pentru că erau ferm convinși că războiul între Franța și Rusia este inevitabil și astfel Rusia va fi constrînsă să încheie cu Poarta o pace favorabilă acesteia din urmă. În acest scop începuseră intrigile diplomatice la București, care ținuseră întreagă Europa în nesiguranță timp de jumătate de an, cu toate că cei ce participau la acestea știau bine că totul este numai o comedie. Ca urmare nu fu spre mirarea nimănui cînd la 11 Ianuarie 1812 sosi un curier al Țarului cu ordinul să se primească de basă a păcii frontiera Prutului sau în cas contrar să se rupă tratativele.

Despre ducerea la îndeplinire a acestui ordin nici vorbă nu putea fi. Delegații turci rămaseră și pe mai departe la București,

cu toate că generalul Cutuzov declarase expirat armistițiul printr'un ordin de zi dat în 19 Ianuar 1812. Nu se găsea însă nimeni care să mai creadă în reluarea ostilităților.

Pe cînd diplomații turci își păstrară cumpătul, Rușii deveniră tot mai nervoși, din cauză că nu puteau ascunde retragerea trupelor rusești spre Nord. Delegația rusească declară în fine că cea mai bună rezoluție ar fi dacă Austria ar ocupa Principatele Dunărene. Această declarație, care echivalează cu înaltă trădare, lasă să se întrevadă impasul în care ajunsese generalul Cutuzov. Țarul Alexandru trimisese ultimatul său lui Napoleon la 24 Martie 1812 și puține zile în urmă generalul primise știrea de la plenipotențiarul Rusiei la Viena că Austria va lua probabil parte la războiu ca aliată a Franciei contra Rusiei. Cu drept cuvînt puteau spera delegații turci ca în împrejurările date Rușii să fie forțați a face mari concesii. Cînd în ziua de 10 April sosi la București un curier al Porții care aducea știrea precisă că Napoleon i-a promis Sultanului că va ataca fără întîrziere pe Ruși și că-l sfătuieste să nu încheie o pace pripită și desonorantă pentru Turci, aceștia vedeau situația lor cu totul clară. Ei erau absolut asigurați pentru pace, pentru că, dacă și cedau Basarabia, puteau totuși să spera că vor recîștiga acest teritoriu după încheierea păcii franco-rusești. Nimeni nu trăgea la îndoială victoria lui Napoleon asupra Țarului. În aceste momente istorice ținuta Austriei a cauzat mare îngrijorare delegației turcești. Poarta se încrezuse în totdeauna în loialitatea prieteniei Împăratului austriac față de ea. Încă scurt timp înaintea comunicase Metternich Turcilor la București că Austria li va trimite un corp de armată, care să formeze aripa stîngă a armatei otomane în Principatele dunărene contra Rusiei.

Acum venise însă știrea că ambasadorul Austriei la Constantinopol notificase în mod oficial — în ziua de 4 Martie 1812 — ținuta defensivă a Austriei față de Rusia, cu toate că era aliata Franciei. Delegațiunea otomană își explică imediat această conduită, care justifică pe deplin neîncrederea ei față de Austria. Natural că nu era în situație de a ști că aici era vorba de un act arbitrar și de o neînțelegere a ambasadorului austriac. Turcii credeau că Austria își păstra armata pentru ca la un moment dat să se năpustească asupra Principatelor dunărene, rîpînd

Turciei provincii importante. Astfel hărțuiți, Turcii găsiră ne-merit să încheie pace cu Rusia, acceptînd ca graniță: Prutul.

Ambele părți erau constrînse să încheie pace pentru că nu mai aveau timp de pierdut. Convorbiri oficiale nu au mai avut loc, de cînd s'a transpus sediul conferinței la București; delegații se întîlniau numai la întruniri cu caracter absolut particular. Cutuzov doria ca marea conferință să se întrunească la 1-iu Maiu 1812, ceea ce s'a și întîmplat. Și aici declarară Turcii că nu cedează nimic din teritoriile lor, iar Rușii, pe de altă parte, cerură ca linie de frontieră Siretiul. Aceste declarații au fost numai simple formalități. Ambele părți erau conștiente de concesiunile reciproce ce aveau să și le facă. La 2 Maiu 1812 se înțeleseră: în această zi se aranjase chestiunea păcii de fapt. După ratificarea tratatului de cătră Marele Vizir, la 28 Maiu 1812, urmă iscălirea și schimbarea actelor. Pentru justificarea acestei păci delegațiunea otomană făcu următoarea declarațiune: «Dacă Napoleon voiește și într'adevăr se pornește războiul dintre Franța și Rusia, va trebui Rusia să ni retrocedeze și puținul ce i-am cedat de data aceasta».

Contele Cutuzov părăsi Bucureștii la 3 Iunie 1812, întorcîndu-se în Rusia, unde în scurt timp devine una din cele mai populare figuri, chiar prin faptul că a terminat atît de rîpede războiul contra Turcilor. Încolo nimeni nu era satisfăcut de pace: Anglia era nemulțămîtă, pentru că Poarta nu-i ceruse sprijinul ei contra lui Napoleon; Austria ajunsese în vecinătate nemijlocită cu Rusia. Speranța Franciei de a anihila aripa stîngă rusească, prin faptul că Turcii o periclitau necontenit, fusese înșelată. Cea mai mare nedreptate însă se făcuse națiunii romîne prin răpirea Basarabiei. Dar pe acele timpuri drepturile naționale nu contau încă în politică.

Tradus de dr. C. Dobrin

(Note dintr'o conferință ținută la „România Jună“ în 19 April 1924.)

Un drum la Țarigrad în secolul al XVIII-lea.

Nu e nevoie să se spuie cît erau de frecvente drumurile făcute de Romîni la Capitala «împărătească», Țarigradu, în secolul al XVIII-lea. Mergeau acolo Domni maziți cu familiile lor, capuchehaiele menite să apere interesele stăpînilor lor, cîte un învă-

țacel diplomatic ca Ienachi Kogălniceanu ori cutare Holban de lângă Herța, care muri acolo; — mai târziu face acest drum și Ioan Tăutu, cumpărătorul splendidului Boileau din Biblioteca lui Constantin-Vodă Mavrocordat și autorul pamfletelor sociale de după 1821. Nu rare ori se vor fi îndreptat și negustori români într'acolo, de și de obicei marfa țarigrădeană era adusă de străini angroșiști la noi. Pentru studii nu mai mergea nimeni din zilele Stolnicului Constantin Cantacuzino până în ale viitorului Păharnic Gheorghe Săulescu, care-și făcu învățătura de grecește, foarte solidă, la Chalke.

Popasurile drumurilor moldovene ale celor veniți din jos s'au dat, cum se știe, de acel boierinaș a cărui operă s'a tipărit de Kogălniceanu în al treilea volum din *Letopisiți*. Nu cunoșteam — săraci în materie de itinerare, căci avem doar pe al lui Petru Șchiopul pribeag în Apus și peste aproape două veacuri al călugărului Vartolomeiu Măzăreanu în Rusia — nicio însemnare de călătorie de la noi către Constantinopol.

Întimplarea face ca un corespondent vasluiian să-mi comunice într'o serie de documente din acel Ținut și un caietel de pe la jumătatea veacului al XVIII-lea cu acest interesant cuprins:

„Însemnarea de câte ciasuriu din Focșani până [în] Țarigrad; Oc. 27.

3. Râmna.
3. Remnicul.
5. Băilenul.
4. Gâlmele.
4. Mațe Arse.
4. Slobozie.
5. Lechireștii.
2. Gura Borci.
- Silistra.
20. până Șumna.
20. Șumna până Carnobat.
12. Carnobat până Fachie.
16. Fachie până Cârclisie.
8. Burcuzu până Caraștirano.
4. Caraștiranu până în Straj[a].
5. Straja până Căneclenu.
6. Căneclina până Buiuc.
2. Cismege până Țarigrad.“

Localitățile sînt bine cunoscute, de la Dunăre încolo (popasurile muntene, cu satul Mațe Arse, apar însă aici întâiu). Avem după Silistra: Șumla, Carnabad, Phakia (?), Chirclisi (Chirchilise a marii bătălii din 1912), Burgas, Caristiran, Straja, Chinieli, Buiuc-Ceșmegè sau Ponte-Grande, Podul-cel-Mare.

Acum cheltuielile :

„Lei	părale	
4	5	o părechi ciacșiri.
„	20	2 boccele.
„	9	pe mătăni.
4	20	pe doai brăni.
„	31	un sfeșnic.
„	15	tij un sfeșnic.
1	8	2 cușite.
„	35	2 cușite.
„	24	4 ocă smochine.
3	„	2 misăzi de blani.
„	12	un hărariu.
18	20	un șamalagè.
1	30	un raft cu presăn.
„	27	niște călămări.
„	12	2 cușite.
„	20	pe metani.
2	31	2 misăzi de blană.
2	10	2 părechi ciobote.
1	12	2 părechi călămări.
„	30	un presăn (<i>sic</i>).
„	14	auchi (<i>sic</i>).
3	„	o păreche scări cură [= curea].
1	1	2 părechi povi.
„	20	dărlogi de frănu.
„	24	2 gherdani de cal.
24	„	2 șamuri indeș ¹ .
4	30	2 alăgeli.
1	20	o iconă.
„	14	o pă[re]chi povi.
„	8	o chichițe.

¹ De India.

- 2 pl. un bogaas [1] albu.
 2 „ r[n] bogaas[u] negru.
 4 2 atrariu—(astariu ?).
 1 o blasma [= basmă ?].
 „ 5 un pleneru.
 2 „ 6 găitan Salonic.
 „ 14 bunghi¹.
 „ 33 ibrişin.
 „ 26 şărātu.
 „ 16 2 tasmale (*sic*).
 „ 9 şinte.
 „ 2 2 degetari.
 „ 6 trei dramuri caranfile.
 „ 14 mătasă.
 1 20 un arşeriu, 2 proce.
 1 15 o părechi cibote.
 2 « 20 o mesadă negără (neagră).
 „ 4 bugdincă.
 2 pol în to[r]sătemese (*sic* ?).
 3 înto[r]şi până (*sic*).
 3 înto[r]sitămesse (*sic* ?).
 4 „ pe dotoirei pă sălin pă l-am scos şi a mia (?).“

Parte din însemnări sînt cu totul ilegibile sau neînţelese. Majoritatea însă sînt de mîna autorului itinerariului, care aşterne litere maşcate, cu o slovă sigură.

E un logofăt, un scriitor, avînd nevoie de călimări. Se îmbracă pe cale cu şal indian, cu alagele de Siria (şam), cu bogasii albe, negre, cu misăzi de blană, cu brîie, cu ceacşiri şi ciubote. Îşi îngrijeşte calul cu scări, frîie, dîrlogi, gherdane şi «povi». Se împodobeşte în veşmint cu bumbi, şireturi, găitane de Salonic. Pentru mica lui gospodărie ia ibrişin, astar, degetare, cuşite. Poartă basmale şi în degete învirte mătânii.

Pentru un bagaj diplomatic e, mai curînd, sumar.

N. Iorga.

¹ Bumbi.

Un act fals.

Între actele Sohulețului din Ținutul Vasluiu se află și acel care urmează :

„† Adecă eu Gligorici din Sovoleț scriem și mărturisescu eu însumi pre mene cu cest zapis al meu cum eu de bună voia mia, de nime silit nice asuprit, ce de a mia bună voe, am vândut a mia deriaptă ociră și moșie ce să va vini partia tătane-mieu lui, ca și din partia Târșeștilor la sat la Sovoleț lui Gligorașco de Sovoleți, și lui Nădăbaico de acoliu, dreptu trei galbeni bani buni, din vatra satului și din pomeți și din țarină și din fânaț și din tot locul, cu tot venitul. Și tocmaia aciasta au fost denaintea popei lui Misail și a Mihalcei, feciorul popei lu Misail, ș'a lui Ionașco sn. Rucsandei și denaintea dumisale lui Dumitrașco Urzică biv părcălab și denaintea lui Ivașco și denaintea a mulți oameni buni și bătrâni. Deci noi, acești oameni toți carii mai sus scriem, vădzind de bună voe tocmaia și deplină plata de la Gligorașco și de la Nădăbaico întru mănule lu Gligorici feciorul lui Isac, noi încă de la noi ne-am pus pecețile și iscăliturile, ca să le hie lor de credință și să aibă ei a-și face și ispisoc domnesc de pre acest zapis, ca să să știe și să să creadză, 7151, Ap. 10.

(Iscălitură mare; se înțelege la urmă :... nețanul pisah).

(Pe Vo: Acest zapis s'au aflat vândut la popa Sălion, și în zapisul popi sănt iscălite acești cumpărători ce sănt la acest zapis, adecă Grigori și Nădăbaicu, și este și ispisoc gdu. pe sârbii, de întăritură popi lui Sălion pe aciastă parte de moșie, și au cumpărat de la Grigore sãn Isac și alt ispisoc de la Mihai-Vodă Racoviță, iarăși de întăritură pe acel zapis, iar acest zapis a eșit rău.)

(Mai jos cu litere mari:)

„Acest zapis de iznoavă s'au cercetat și s'au găsit rău și vândut.“

De fapt, cu toate că în scrisoare s'a căutat caracterul arhaic, toate formulele sînt greșite. Numele marturilor, vage, sînt nedibaciu introduse. Datarea e sumară și neobișnuită. Iscălitura de jos e cu intenție făcută neînțeleasă.

Dacă ne gîndim la falsul act care tinde să arăte în Todor

Flondor un Albotă (v. n-l precedent), puind ca Domn pe Constantin Duca la o dată când domniă tatăl său, dăm de urma unei adevărate școli de falsificatori în acest veac al XVIII-lea. Mirarea însă e că nu se pricepeau mai bine a imita acte de o dată destul de apropiată.

Un document adevărat, la o dată apropiată, are acest cuprins, și e interesantă alăturarea :

„† Adecă eu Dumitrașco și Vasilie, feciorii lui Constantin vătavul, nepoții lui Trifan celui bătrân den Sovoleți, însumi mărturisim cu cestu zapis al nostru cum am scăpat den Țara Muntenescă pedestri și cu peile, și am nămit un calu înșelat, frânat, în trei luni, deret trei galbeni, și am lu[af]t un stupu de polobuc dreptu doi lei de la Dumitrașco Urdzică pă[r]călabul, și am dat a patra parte, partea tatâne-nostru, de la prisaca moșu-nostru, lui Trifan, în codru, de supra Ghindăului, în codru, denaintea popi lui Misail și a lui Grozav, unchilor noștri, și Neanul și Vlasie ot fam. Dece noi, deacă am vădzut de bună voia lor tocmală, și noi ne-am pus iscăliturile și pecețile, ca să să cradză. Vă leat 7153 (1644) Săpt. 15 dni. Dumitrașco iscal, Vasilie iscal. Popa (acoperit cu pecete), Nea[nu], Vlasie, și toți răzeșii.

(Trei peceți cu fum.)

Fugarii sînt prizonieri din oastea lui Vasile Lupu în Țara-Românească, după ciocnirea din Ialomița cu Matei Basarab. Cei trei galbeni pentru «calul înșelat, înfrînat» pe trei luni se plătesc și cu „stupul de poloboc” prețuit doi lei. Codrul Ghindăului, poate prin Vasluiu, poartă și el un nume interesant: ne gîndim la lupta vechiului Ștefan-Vodă din veacul al XIV-lea cu regele unguresc Sigismund.

N. Iorga

O scutire de mazil.

Nu cunoșteam până acum niciun act prin care să se recunoască unui contribuabil privilegiul de a da birul cu mazilii. De aceia are un interes deosebit acel care urmează :

„† Vasile sin Lazor ot Sohole[ot Vasluiu este bun la dajde în Visterie cu mazili la Ținutul Vasluiului. Să aibă pace de spre boerii zlotăși. Lt. 7254, [1746] Ap. 20.

Ion Stah[ie] Spal[ar].

N. I.

Raporturile între Moldova și Ucraina în veacul al XVII-lea.

Într'o lucrare francesă apărută în anul 1696 găsim următoarele pasagii referitoare la raporturile între Moldova și Ucraina lui Bogdan Hmilnițchi, nerelevante — după cunoștința noastră — în izvoarele istoriografiei române. Ele confirmă și completează informațiile date de cronicarii moldoveni. Titlul complet al lucrării franceze este:

„Relations de divers voyages curieux qui n'ont point esté publiées, et qu'on a traduit ou tiré des originaux des voyageurs françois, espagnols, allemands, portugais, anglois, hollandois, persans, arabes et autres Orientaux, données au public par les soins de feu

M. Melchisedec Thevenot

Le tout enrichi de figures, de plantes non décrites, d'animaux inconnus à l'Europe, et de cartes géographiques, qui n'ont point encore été publiées.

Nouvelle édition augmentée de plusieurs relations curieuses.

Tome premier contenant la I et II partie

A Parisis

Chez Thomas Moette, libraire, rue de la Boucherie, à Saint Alexis.

MDCXCVI

Avec privilege de sa majesté.

Gr. Nandriș.

Pag. 5:

.... *Kimielniski, doutant que les Polonais voulussent garder une paix si desavantageuse pour eux, et à laquelle ils avoient esté obligez de consentir par l'extrême nécessité de leurs affaires, s'appliqua à rechercher les moyens de se maintenir par des alliances avec les puissances voisines, ne jugeant pas que celle des Tartares luy fut assez assurée. Il envoya donc à la Porte, et au Grand Duc de Moscovie, dont il estimoit l'amitié beaucoup plus que celle des autres Princes, à cause de la conformité de la Pologne; mais ces Envoyez n'en rapportèrent que des belles paroles, qui n'eurent point de suite. Le Grand Seigneur luy promit l'investiture du Duché de Russie, pourvu qu'il se rendit son vassal et tributaire; mais, soit qu'on apprendât à la Porte d'irriter le Roy de Pologne dans la conjoncture de la guerre avec la Republique de Venize, ou soit que l'on y fut dans l'impuissance de secourir Kimielniski, ou*

que l'obstacle y fut apporté par quelque ministre de la Porte, pour des intérêts particuliers, toutes ces promesses n'eurent point d'effet, non plus que celles du Grand Duc de Moscovie : car, quoy qu'il fut bien aise de la propagation de la religion grecque, qui seroit avancée par le progres des Cosaques, il voyoit d'ailleurs que leur soulevement et des poysans de Russie servoit d'un fort mauvais exemple, et jettoit des semences de division dans l'esprit de ses sujets. Kimielniski rechercha aussi l'alliance du Prince de Valachie ; mais ce fut par la surprise et par la force, voyant bien qu'estant considéré de la Pologne, à laquelle il donnoit avis de tout ce qu'il négocioit avec les Tartares, il ne luy seroit pas facile de l'engager autrement à son party. Il suscita donc les Tartares, auxquels il joignit mil Cosaques d'élite, qui usant à leur ordinaire d'une extrême diligence, surprirent si brusquement ce Prince, qu'il n'eût que le temps de se sauver de Sotzuna¹, sa ville capitale, avec sa famille et ses meubles les plus précieux dans le plus épais de la forest voisine, où, pour prévenir sa ruine anterieure, il fut obligé de donner une somme d'argent aux Tartares, et la fille unique à Timothée, fils de Kimielniski. Cette violence exercée à l'endroit d'un allié de la Republique de Pologne estoit une contravention manifeste à la paix, qui d'ailleurs n'estoit pas mieux executée dans le restablissement de la noblesse dans ses terres où leurs poysans ne voulurent point les recevoir ; et Kimielniski, auquel on en faisoit tous les jours des plaintes, ne les y contraignoit pas autrement, afin de s'acquérir d'avantage l'affection de ses peuples, qui avoient peine de renoncer à la liberté qu'ils commençoient de goûter pendant la dernière rebellion. Ainsi, il fut resolu d'envoyer le General Potoski, revenu peu auparavant de sa prison de Tartarie, vers le Niestre, afin qu'estant plus proche de la Valachie, il eut mieux l'oeil sur les déportements de Kimielniski.

Pag. 8 :

.... Cette seconde paix a esté depuis rompue par l'usurpation qu'a faite le nouvel Hospodar de Valachie sur le Hospodar Basile, beau-père du fils de Kimielniski, le premier estant porté par le roy de Pologne et par les princes de Moldavie et de Transsilvanie ; ainsi, leurs armées s'étants rencontrées, celle du viel Hospodar, qui estoit composée en partie de Cosaques auxiliaires, fut défaite, et la ville de Soczana², où le débris de ses troupes se retira, aussi tost assiegée, Timothée Kimielniski s'y renferma pour la defendre ; mais il y fut tué en un essuy. Les Cosaques y tinrent jusques à l'extremité ; et, quoi qu'ils fussent réduits à y vivre de la peau des chevaux et autres

¹ Soutchava (Suceava).

² Idem.

animaux qu'ils avoient mangez, ils ne laisserent pas d'obtenir une composition honorable. Le roy de Pologne vint sur la fin d'esté de 1653 se camper vis-à-vis de la forteresse de Cochlin¹ sur le Nieper, pour secourir la place, ayant appelé de-rechef les Tartares pour cet sujet; mais ils y vinrent un peu tard et se contenterent de camper à trois ou quatre lieues de l'armée polonoise, sans qu'il se passa que des escarmouches entre les deux partis.

Pag. 11 :

...L'Ukraine est un pays tres fertile, oinsi que la Russie et la Podolie, et la terre avec un peu de labour produit tant de grains de toutes sortes, qu'ils ne savent qu'en faire la plus part du temps, leurs rivières n'estant point navigables. Ils ont aussi de toutes sortes de betail, de gibier et de poisson en abondance; il ne leur manque que du vin, et du sel: Le premier leur vient de Hongrie, Transilvanie, Valachie et Moldavie, et puis leur bierre et l'eau-de-vie qu'ils font de grain y si plée; pour le sel ils le tirent des mines d'aupres Cracovie, où du Poccusiche², qui est une contrée des appartenances de Pologne, tenant à la Transilvanie, où l'eau de la plupart des puits est salée; ils la font bouillir com l'on fait en France le sel blanc, et en font de petits pains deux fois gros comme le pouce; ce sel est agreable à manger, mais il ne sale pas tant que le sel de Brouage. ...

... Les principales rivières de ces pays sont le Nieper ou Boristene, le Boy, le Niester autrefois appelé Tyras, qui borne la Valachie, la Desna, le Rec, le Ster et autres petites rivières...

O hotărnicie episcopală.

Se cunosc hotărnicii din ordin domnesc. Pentru întâia oară aflăm la 1746 una orînduită de episcopul de Roman, Ioanichie :

Din po[ru]ncea Svinții Sale epis[copului] părintelui de Roman viînd la mine diaconul Gavril de Soholeți cu cinstită carte Svinți Sale părintelui Ioanichie episcopului de Roman pentru o curățitură părințască ca se o partu pe frați și, mergând acolo, am stră[n]su omeni buni și mazili megieși, și am măsurat curățitura, și am găsit acolo 52 de prăjini într'acē curățitură, și am lăsat la diaconul 16 prăjini din jos și am dat preutului Iorgăi

¹ Hotin.

² Pocuția.

36 de prăjini, și au ertat și ceilalți frați ca se fie a preutului cât am curățit, și diaconului iară 16 prăjini unde sint nuci, și i-am și hotărât, și am pus și semne anume dintru măr a preutului Iorgăi din vale, mărăgând la dal pintre livedzi, anume întru pădureți din dal, și l'am dat și aciastă scrisore la mâna lor și aciastă scrisore s'au făcut cu voe lor, ca se nu mai fie gălciavă între dânși. Și s'au făcut înainte noastră ca să cradză, și n'am iscălit.

Let. 7264, Iun. 17.

Erei Vasili protopop ot Vasluiu (abia înțeles).

Mătăi Hrumuz mămu tănplat.

Eu Gligoraș Conoro m'am tămplat.

Eu Mihăilă brat lor m'am tămplat.

Eu Măriuța soră lor m'am tămplat.

Și pentru un măr domnesc a diaconului au rămas în livada preutulu[i].

E[u] Gavril diacon.

*

Tot acolo, la 27 Mart 7265, se face o vânzare de «Timuș Blănar», cu fiii, aceluiași preot Iorga și fiilor lui Lazor, Vasile, Toader și Grigore, și anume «din stălpul Moisëscului».

Pentru aceste locuri se judecă apoi la 1760 fiii lui Lazor, cumnatul lor Grigoraș Conoro și, de aceeași parte, Tanase și Antohi Mantale și Grigoraș Epure, «ce să trag de pe Borăscul», cu Gavril diaconul. Moșia era «în fundul Barlădzălului» și venia de la popa Simion Bihol și de la părinții lui, în bătrînii Șterban și Tărășcul. Cu acest prilej Ioan Bogdan biv Vel Logofăt — cel care era să fie tăiat de Constantin Vodă-Moruzi — află că «3 zapise sint răle». Procedura întrebuițată e vrednică de atenție: «și au orânduit pe diaconul să găsască 4 oameni să giure că sint bune și să stăpăniască parte de moșie pe cât or scrie zapisele, și, negăsind oameni să giure, s'au rupt de mâna dumisale». Odată cu împărțirea se face o nouă cercetare a actelor: «Am cercetat foarte cu amăruntul și pricina acelor 5 zapise, și dintr'aceste 5 zapise 4 zapise s'au aflat răle, răsuflete și vândute, iar un zăpis de la Urzică, ce scrie pentru un loc de prisacă, acel zăpis au rămas pân s'a dovedi din scrisorile ce sint la Vasile Abăza, de vreme că au dat samă răzășii că pentru

acel loc de prisacă au dat câmpu în stălpiturile de vânzări, și acest zapis au rămas bun până să va dovedi cu scrisorile lui Abăza. Iar pentru o mărturie hotarnică ce este făcută de Ioniță Bojoranul și de Ioniță Cucoranul de au hotărit satul Suhulețul, acè mărturie hotarnică s'au aflat răsuflată, că iai n'au căutat să vadă hotarnica veche după cum arată bătrânii, să facă fiiște-cărora parte, ce numai parte Borăscului au ales-o, iar pe alți bătrâni pe toți i-au făcut vânduți, și s'au dovedit că este ră și fără de cale făcută.» «Și acmu înainte noastră toate scrisorile și zapisele cele rale s'a ruptu, și s'a mulțămît cu toții de aciastă dreptate ce li s'au făcut» (20 Maiu). N. I.

Una lettera inedita di I. Heliade-Rădulescu

Facendo alcune ricerche fra i manoscritti del celebre poliglotta mio concittadino cardinale Giuseppe Mezzofanti, la cui fama brillò fulgidissima in Italia e all'estero, durante il secolo scorso, ho potuto trovare una lettera di Heliade-Rădulescu.

Questa lettera, colla quale Heliade accompagnava quei numeri d'un giornale (certo si trattava o del *Curierul Românesc* o del *Curierul de ambe sexe*), è interessante per parecchi motivi.

In primo luogo essa ci rivela quali fossero le idee di Heliade in fatto di ortografia e di lingua nel marzo del 1846, un anno prima cioè che egli pubblicasse il suo celebre *Vocabular de vorbe streine în limba română* (1847).

In secondo luogo ci fa vedere come la fama del celebre poliglotta fosse grande anche nei Principati.

Infine — e questo è ciò che a mio parere costituisce il massimo pregio di questa lettera — appare da essa che Heliade cercava ogni via per difondere all'estero, e specialmente in quel l'Italia che le sue teorie linguistiche mettevano prima fra le nazioni latine e la cui lingua era un'unica cosa colla rumena, — le sue innovazioni ortografiche filologiche¹. Credo dun-

¹ Noi demo già un giudizio su Heliade e sulla corrente italianista nella nostra *Antologia rumena*, Heidelberg 1923, Introduzione, pagg. XLIX-I., ed avemmo grande piacere nel vederlo condiviso dall'illustre prof. Iorga (*Revue historique du Sud-Est Européen*, I (1924) p. 163).

que di far cosa grata agli studiosi dopo aver pubblicato pochi mesi fa il luminoso *Discorso sulla lingua valacca* del cardinale Mezzofanti¹ col rendere di pubblica ragione la detta lettera di Iliade, conservando, naturalmente, la grafia dell'originale.

Carlo Tagliavini

Bologna, luglio 1924.

Biblioteca dell'Archiginnasio di Bologna — Manoscritti Mezzofanti, carteggio n. 745 (Cartone quattordicesimo)

Eminentissime Principe,

Doe deci și sêse de anni sunt de quand me occupu întru à preparà pe compatrioși mei spre à priiml litterele străbunilor noștri. Avendu publicitatea în mână, din annu în annu schimbam quâte o slovă implinindui locul cu o litteră pînă quând în quelle după urmă prinveniu a da afară allăturata Fôle asfel cum se vede.

Am cutedatu a'ți trimitte aqeste doe numere nu numal ca unul Polyglottu cu înaltă erudiție, ca unui fylantropu din principe, ci și ca unui Italianu Romanu. Affinitatea între limba noastră și a Italiei o cunosci mai bine, și moi bine cunosci de quât oriquine quâta nedreptate ni s'a făcutu noe Românilor din Dacia de a scrie pînă acum cu slovele kyrilliane.

Priimesce, eminentissime Princioe, à avé o mică relație despre lucrurile nôstre litterare prin organul aqestei umile foi, pe quare îmi facu o plăcere și onóre a'ți trimitte regulatu pe fie-quare lună.

Bine voiesce, Eminētissimul meu Princu, a agreu mărturisirea profundului meu respect și înaltei melle stimart cu quare simtu al Pre'eminenti Tale.

pre' plecatu și
pre' unilitu servu
J. Eliade

Capul Archivelor Principatului Valachiei

1845 Mart 2,14
Bucuresci,

¹ Nel „L'Archiginnasio“, anno XVIII, no. 4-6 (1923), pagg. 206 e segg., ed in estratto: Card. G. Mezzofanti, *Discorso sulla lingua valacca* a cura di C. Tagliavini, Bologna, Azzoguidi 1923 (cfr. *Archivele Ottenici*, III, 11-12, pag. 1759).

Din corespondența lui Vasile Lupu, Matei Basarab și Gheorghe Ștefan cu Ioan Kemény, principe al Ardealului

de T. G. Bulat

Prin cele ce urmează dăm publicității patru scrisori, din cele șaisprezece ce am aflat de curînd în bogata colecție de documente a dl. I. Marțian din Năsăud. Ele ni arată, o dată mai mult, întinsele relațiuni ce au existat între Voevozii romîni sus-arătați și acest om de încredere al Rákóczieștilor, el însuși ajungînd principe între 1660 și 1662. Ioan Kemény a văzut de multe ori Principatele, și în vremuri turburi, cît și în vremuri de pitorescă petrecere, la nunțile princiare, unde el, Europeanul, cum se considera, participa cu plăcere, dar se pare și cu oarecare despreț¹. Din scrisorile ce posedăm, constatăm pe lîngă relațiunile prietenești diplomatice și pe acelea ale unei prietenii gospodărești, personale. Din cele ale lui Vasile Lupu se conturează temperamentul său suspicios, enigmatic, Pe ale sale le dăm aici, deocamdată.

I.

Resumat: Salutul și urările de conservare a mării în care se găsește I. Kemény (locțiitor de principe). Se comunică situația de la hotarele din spre Răsărit: înțelegerea dintre Poloni și Cazacii Zaporofeni, ciurma în Tataria, năvala a 10.000 de Tatarii calmuți peste Tatarii nogai, producînd mare încurcatură în Crim. Nu este niciun pericol de conflict cu ei. Se plîng de lipsa de amicitie ce li se arată și care i-a fost împărtășită de trimisul său la nunta lui Sigismund Rákóczy.

Magnifico domino Ioanni Kemeni de Gerimonostor, comiti comitatus albensis Transylvaniae ac Illustrissimi Principis Transylvaniae aulicae militiae equestris ordinis, arcis et praesidii districtusque terrae fogarasiensis capitaneo supremo, universorum militum campestrium generali domino amico benevolo.

Magnifice domine Kemeni, amice benevole,

Litterae Magnificae Dominationis Vestrae vel hoc nomine mihi gratiae extiterunt quod eandem et prospera

¹ Pentru bibliografie a se vedea N. Iorga, *Istoria Romînilor prin călători*, București 1921, II, p. 1 și urm.

frui valetudine et regimen totius Regni in absentia Illustrissimi Principis peragere intelligerem: benignus Deus in hoc felicitatis gradu diu incolumem ac sospitem Magnificam Dominationem Vestram conservet. Et his partibus nihil singularius Magnificae Dominationi Vestrae significare possum quam quod Poloni cum Kozacis hucusque firmam habeant pacem. Totum Palatinatum braclaviensem et czernichoviensem, incipiendo ab ipso fluvio Tira qui vulgo Nester vocatur usque ab Bialocerkwam, et ex altera parte usque Homan exercitus Serenissimi Regis recuperavit. Kozaci vero Zaporovienses secundum pacta nuper iurata in certis tantum regiis civitatibus in Palatinatu kioviensi tenentur residere. Chmielnicki, Kozacorum generalis, Czehryni nunc moratur. Kozaci qui erant in bonis nobilium dominis suis haereditariis se subdidere, et iam de facto omnem illis obedientiam praestant. Ex Tartaria 21 novembris mandatarii mei redierunt: hi maximam ibi grassari pestem mihi retulerunt. Soltanus Kalga fatis cessit. Decem millia Tarturorum Kalmucensium exactis hisce diebus invaserunt.

Nohaienses Tartaros, qui Orak-Oglu vocantur, maximeque damna illis intulerunt, abigendo partim iumenta illorum, partim illos in captivitatem ducendo, quae invasio ipsi Chano maximum terrorem ac metum incusserat; tota krymensis multitudo commota fuit, sed non est ausa egredi ad confligendum cum kalmucensibus Tartaris. Haec dum Magnificae Dominationi Vestrae perscribo, me in cursu veteris amicitiae nostrae, quam cum Illustrissimo Principe sacrosancte colo, constanter perseverare sciat, licet eadem amicitia ex parte Illustrissimi Principis remissius paulo tractetur, quod expertus est Internuncius meus, quem ad nuptias Illustrissimi Sigismundi Rákóci amandaveram. In reliquo Magnificae Dominationi Vestrae a Deo praepotente omnia fausta ac felicia precor. Iassits, die 24 novembris 1651.

*Magnificae Dominationis Vestrae amicus benevolus
Basilus, Dei gratia Princeps
Terrarum Moldaviae.*

Io Vasilie Vod (m. p.).

(Scrisoarea în original. Sigilul pe ceară roșie admirabil conservat.)

1651, 17 fbr.

II.

Resumat: Răspinge învinuirea că s'ar fi plîns în zadar. Soiul său a fost dus cu boii la nunta lui Sigismund Rákóczy și pus a-și plăti cheltuielile. În postscript știri despre prada Cazacilor în Marea Neagră, despre înțelegerea cu Tatarii și uciderea de Cazaci a doi polcovnici.

Magnifico ac Generoso Domino Ioanni Kemeni de Gerimonostor, comiti comitatus albensis Transylvaniae, praefecto arcis ac praesidii districtusque terrae fogarasiensis universalium militum campestrium capitaneo supremo, domino et amico benevolo.

Magnifice domine Kemeni,

amicæ benevole,

Dum universus orbis in felicia abire consuevit omina, exordium anni recens inchoati cum prospero non tantum praesentis, sed etiam multorum aliorum annorum decursu Magnificae Dominationi Vestrae animitus precor, simulque testor me in cursu amicitiae nostrae firmissime perseverare, nec candidus animus ullam unquam patitur alterationem. Querella illa quam in nuperis meis literis rudi stylo expresseram, non debuisset Magnificam Dominationem Vestram tantopere movere, nam clara pacta claros faciunt amicos, nec silentio premere poteram illa (cum sim syncerus amicus) quae ad consolidandam amicitiam nostram et excludendas malevolorum traductiones spectabant. Dum adhuc superstes esset piae memoriae Illustrissimus Princeps, parens Illustrissimi Principis, compatris mei, a variis varie traductus fui, sed veritas et iusta causa semper triumphabat; non poterunt enim me vel minima nota convincere; imo quidquid de me impudentissima adversariorum ora effutiebant, id totum cum vento evanescebat, et candor syncerae amicitiae in eodem statu semper permanebat. Idem mihi cum Illustrissimo Principe evenire solet: scio me ab

iisdem adversariis multoties accusari, ac nomen meum calumniis convelli, sed me calumniantium haec aura minime movet, nam sinceritati et candori quo Illustrissimum Principem prosequor nulla ab ullo labes inuri potest. Non ex suspitione aliqua verba illa in praeteritis meis literis expresseram, sed ex relatione internuncii mei qui ad nuptias Illustrissimi Sigismundi missus erat. Hic, cum sit ex primariis baronibus et iam adultus, non praeposuisset mihi res futiles et inanes, quas ego nunquam admitto, sed hoc narravit quod meum honorem concernit. Non poterat maior esse contemptus et despectus quam cum per ditiones Illustrissimi Principis bobus veheretur, et propriis se sumptibus sustentaret. Sed haec omnia oblivioni trado, nec mentionem illorum fecissem, si a Magnifica Dominatione Vestra requisitus non fuisset. Ego centies millies protestor me sacrosancte initam cum Illustrissimo Principe amicitiam colere, et ea quae e re et usu Illustrissimi Principis erunt, in utraque fortuna prompte ac sincere exequi non ambigam. Similiter et Magnificam Dominationem Vestram, cuius favorem et gratiam abunde sum expertus, ut fidum amicum in corde meo singulariter foveo. In reliquo Magnificam Dominationem Vestram diu prospere ac feliciter valere cupio.

Romani, die 16 ianuarii 1652.

*Magnificae Dominationis Vestrae
amicus benevolus*

*Basilius, Dei Gratia Princeps
Terrarum Moldaviae*

Rumores quos nunc recens accepi, breviter Magnificae Dominationi Vestrae prescribo. Elapsis hisce diebus mandatarius meus redux ex Krym asserit Soltanum Kalga paratum fuisse cum suo exercitu ad bellum. Communis vox est illos velle hostilitatem inferre kalmucensibus Tartaris, simul et Kosacis illis qui fluvium Tanaim accolunt, atque hac occasione Chanus misit nun-

cium suum ad Chmielnicki, generalem exercitus zaporoviensis, subsidia petiturus contra illos Kozakos qui et in imperio ottomanico maxima damna hac aestate per Mare fecerunt et Tartaros kalmucenses eodem ferme tempore ad greges et iumenta Nohaensium duxerunt; quo facto commotus Chanus mittit modo Soltanum cum subsidio Kozakorum Zaporoviensium. Cum tamen sit lubrica fides Tartarorum et Kozakorum, non credendum est omnimode illis, nam barbara haec gens non semper illos quibus minantur infestat, sed mox ex insidiis arma contra alios convertunt. Chmielnicki Exercitus Zaporoviensis duos praefectos militum, quos illi pulkownicos Kozakorum conscriberent, reiectis ex antiquo cathalogo viginti millibus Kozakorum, quod ex pacto cum Polonis tenetur; Kosaci vero, cum advertissent se reiecisisse ex cathalogo, maximum tumultum excitarunt, et illos duos pulkownicos occiderunt. Quod ubi significatum fuisset Chmielnicki, perturbatus summopere fuit, dextre tamen curavit principalem illius tumulti capi, qui vocabatur Mozyra, notus etiam Magnificae Dominationi Vestrae, nam legatum egit elapso vere apud Illustrissimum Principem Transylvaniae. Hic iussu Chmielnicki capite damnatus est.

(Copie.)

III.

Resumat: Pomenindu-se de niște meșteri olari și de o corespondență care nu poate să supere, lucrul principal este fixarea datei căsătoriei fiicei Voievodului moldovean (Ruxanda). Hotărîta la 28 Iulie, s'a amînat din cauza trimișilor cari au zăbovit în drum. Ea însă se va celebra în mod hotărît după Sf. Adormire Cere să i se trimită după o săptămîină un om spre a-l înștiința precis. Se recomandă amiciției lui I. Kemény.

Spectabili ac magnifico domino Ioanni Kemeni de Gerimonostor, comiti comitatus albensis Transylvaniae, praefecto arcis ac praesidii districtusque terrae fogarasiensis, capitaneo supremo universalium militum campestrium, domino et amico benevolo.

*Spectabilis ac magnifice domine Kemeny,
amice benevole,*

Literas Magnificae Dominationis Vestrae 24 iulii in arce fogarasiensi scriptas et honorifice accepi, et benignissime legi, vel hoc nomine quod Magnifica Dominatio Vestra ex innato suo erga me affectu omnibus inhiet occasionibus meis, et minimis quantumvis causis navare operam non dedignetur. Cacabi quod necdum ex integro sint parati, nihil per hoc neglectum est, quandocunque opifices illi pro commoditate sua eos conficere poterint, et usu meo erunt. Nec sibi Magnifica Dominatio Sua persuadeat me alicui indignationi obnoxium fuisse eo quod per tabellarium meum ex necessitate qua urgebat mihi rescribere non poterit. Profecto aequae mihi relatio tabellarii illius grata fuit atque literae quas mihi Magnifica Dominatio Vestra scripsisset. Iamdudum me Magnifica Dominatio Vestra officii mei suum fecit, atque ita ad quaevis sua obsequia obligavit, ut cum faenore ea teneam omnibus occasionibus Magnificae Dominationi Vestrae rependere. Dies celebrandarum nuptiarum ex voluntate Illustris Domini Generalis Exercitus Zaporoviensis destinatus erat pro 28 iulii, sed, cum legati illius qui apud me fuere, reditum suum non maturassent tardiorique gradu iter suum confecissent, responsum hucusque ultimarium de celebrandis nuptiis nondum accepi. Puto dilationem hanc etiam factam esse propter seria negotia quae Illustris Generalis Exercitus Zaporoviensis Czehryni, ubi nunc residet, expedire solet. Si tamen aliquo eventu nuptiae ante festum Assumptionis Beatissimae Virginis non celebrabuntur, post festum vero Beatissimae Virginis infallibiliter celebratio haec ad effectum perducetur, siquidem antea in hoc termine tergiversabar propter consensum Chani, nunc autem, cum ad Camenecum est Illustris Generalis Exercitus Zaporoviensis cum Soltano, in scriptis consensum illum quem affectabam mihi misit. Poterit Magnifica Dominatio Vestra exacta una hebdomada aliquem ex domesticis suis ad me mittere, per quem expresse et

determinate Magnificam Dominationem Vestram et de celebratione nuptiarum, et de ipso Generali Exercitus Zaporoviensis informabo, qui, ut puto, vicinior nobis erit, siquidem Korsuniam proficisci voluit. Sultanus cum suis Tartaris ad tuguria sua rediit, relictis sex millibus Tartarorum penes Illustrem Generalem Exercitus Zaporoviensis, quos propriis sumptibus alit. Nihil restat nisi quod ad quaevis Magnificae Dominationis Vestrae obsequia promptitudine mea pateam. Hisce me solito favori Magnificae Dominationis Vestrae ut possum diligentissime commendo.

Iassiis, die 29 iulii 1652.

Magnificae Dominationis Vestrae amicus benevolus

Basilius, Dei gratia Princeps

Terrarum Moldaviae

Io Vasilie Vvd. (m. p.).

(Posed originalul scrisorii. Sigilul admirabil conservat.)

IV.

Resumat: Este invitația făcută de Vasile Voevod către Ioan Kemény, spre a veni la nunta care va fi serbătorită în ultimele zile ale lui August.

*Spectabilis ac Magoifice Domine Kemény
amice benevole,*

Obstantibus certis impendimentis, celebratio nuptiarum filii Illustrissimi Ducis Exercitus Zaporoviensis cum filia nostra hucusque protracta fuit: nunc, semotis illis, dum vota utrinque nostra ad executionem perducere intendimus, Magnificam quoque Dominationem Vestram rogo ut pro solito suo erga me affectu presentiâ suâ actum hunc, qui, ut oplnor, ultimis diebus augusti celebrabitur, condecorare velit. Cedet hoc favoris studium in cumulum meritorum Magnificae Vestrae Dominationis quae debitam a me quavis occasione ac tempore exigunt gra-

titudinem. In reliquo Magnificam Dominationem Vestram diu prospere valere cupio. Iassii, die 15 aug. 1652.

*Mag. Dom. Vestrae amicus benevolus
Basilius, Dei gratia Princeps
Terrarum Moldaviae.*

(Scrisoarea în copie.)

O scrisoare a lui Teodor Dindar

Se cunoaște rolul pe care l-a jucat la noi supt Brincoveanu pisarul latinesc Teodor Dindar, amestecat și în desbaterile Unirii ardelen. Acte cu privire la el am dat și în *Studii și documente*, V (cf. și Al. Lăpădatu, în *Prinos Sturdza*).

Între hîrțile Eforiei Spitalelor Civile aflu acest interesant răvaș al lui :

«Mă închin cu sîn[a]tate, părinte egumen[e] de la Cornet.

Carte Sănție Tal[e] am loat și ce m[i] scrii am înțeles ; acesta numai poftescu, să nu hi așa iast[a] de tot, nice să cade să him cu vrajbă, de vreme ca săntăm vicini. Acu dar, de vreme că vei să te duci la București, măcar că am și eu carte domniască de hotaritu, iar să ia și Sănție Ta, ca să aducem de fața pe Dulufani și pe alți, cari au mușie mestecate cu mușie mănăstiri, ca să hotărăm, și să treim vicinește. Și te socotește și Sănție T[a] cum va fi mai bine, așa să ne tocmăm ca să treim bine că buni crăștini, și buni vâcini.

Cu acest în scurt sfârșându, și măla lui Dumnezeu să fie purure cu Sănție Ta.

Scris del[a] Săbii, ot Dechem[vrie] 24, 1703.

Al Sănției Tal[e] piecat fiu sufletesc.

Toader Dindar V[e]l Pisar domnesc.

DOCUMENTE

Acte de la Matei Basarab, privitoare la moșia Vernești (Buzău)

publicate de T. G. Bulat

I.

† Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Vvd. și Domn a toată Țara-Rumânească, dat-am Domnia Mea această poruncă a Domnii Meale slugii Domnii Meale Jipei Post., feciorul lui Lorinț, nepotul jupăneasi Dobromirei, fata lui Dobromir din Vernești sud

Buzău, cu frații lui și cu feciorii lor, căți Dumnezeu le va da, ca să le fie lor moșie la Vernești, partea moșu-său Lupului, fecioru lui Dobromir, toată, din cîmp, și din pădure, și din apă, și din dealul cu viile, și din siliștea satului, și duprește tot hotarul din cap pînă în apă. Pentru că această mai sus zisă moșie din Vernești au fost de cumpărătoare a lui Dobromir, tatăl Lupului, și a Dobromiri, ce s'au zis mai sus, moșia jupăneasi Voicăi, muma Jipei Post., împreună cu jupăneasa lui, Voica, de la Danciu Dvor. din Popești de mai denainte vream. Și tot au fost pe seama lor cu bună pace. Apoi Dobromir, tatăl Lupului, el a fost dat dintr'această moșie de cumpărătoare din Vernești fiu-său Lupului două părți să-i fie lui moștenire ohabnică. Iar a treia parte o au fost dat fii sii Dobromiri, sora Lupului, mătușa Jipei. Post. din Vernești, zeastre. Apoi Dobromira n'au făcut copii din trupul ei, ci au luat pe nepotu său Jipa Post. din Vernești de l-au făcut fecior ca din trupul ei, de au murit în casa lui și pe mîna lui. Și i-au dat lui partea ei de zeastre, a treia parte, și din Vernești, și din Berindești, și toate moșiile ei, și Țigani și tot, să-i fie de baștină în veac. Iar Lupul, fratele Dobromirii, el a făcut două feate din trupul lui, anume : Dobromira și Voica, muma Jipei Post. Apoi pe fie-sa Dobromira el e au măritat și o au înzestrat cu 12 pogoane de vie nedajnice (?) [cu] grădină în deal și cu alte bucate din casă. Iar soru-sa Voica au rămas în casa tatăne-său Lupului, copilă de opt ani. După aceia Lupul el a dăruit fii-săi Voicăi, muma Jipei Post., toată partea lui de moșie din Vernești, duprește tot hotarul, să i fie de baștină și ohabnică, și feciorilor ei în veac. Și tot au stăpănit cu bună pace. După aceia, cînd au fost acum în zilele Domnii Meale, după moartea Lupului și a fii sii, Voicăi, iar niște feate ale Dobromiri, sora Voicăi, anume Vasilita și Voica., (alb), iale au rădicat pără pentru această moșie din Vernești, zicînd cum au fost înzestrat moșu-său Lupul și pe muma lor Dobromira cu moșie în cîmp ca și în deal. Și au venit înaintea Domnii Meale la marele Divan de s'au pârît de față cu Jipa Post. și cu frații lui. Deci Domnia Mea însumi am căutat și am judecat după dreptate și după legea lui Dumnezeu, împreună cu toți cinstiții boiarii Domnii Meale și am dat Domnia Mea la mijlocul lor boiari de acolo pe răvașe domnești, anume : din Marăcineani Sava cel mare și Sava Beangiu și din Băncești. (?), și din Porceani. (?)

și din Zorești (?) Badea și din Cărlomănești Costandin, ca să caute și să adevereze, fost-au înzestrat Lupul și pe fie sa Dobromira cu moșie la cîmp din partea lui au nu. Deci acești 6 boiari ce s'au zis ei au cercetat și au adevărit cu sufletele lor cum au fost înzestrat Lupul pe fie-sa, Dobromira, muma Vasilitii și a Voicăi, numai cu vii în deal nedajnice (?) [cu] grădină, iar moșie la cîmp nu i au dat nicio palmă, nimica. Apoi au rămăs featele Dobromiri ce s'au zis mai sus de leage și de judecată, să nu aibă nicio treabă în moșie la cîmp, numai în deal, cum am văzut Domnia Mea și partea acelor boiari de judecată și un răvaș domnesc la mina Jipei Post. ; iar pe alt răvaș domnesc au jurat Vasilita și Voica cum l-au pierdut. Așijderea am văzut insumi Domnia Mea cartea răposatului Șarban Vvd. ot lt. 7118 pentru moșia de milă jupaneasi Dobromiri, ce au miluit pe Jipa Post., nepotul său, cu partea ei de zastre, a trela parte. Și cartea părintelui Vladicăi Lucăi, și cartea episcopului Chiril¹ și cartea lui Efrem episc. ot Buz[ău], cu mare afurisanie, și zăpis de la mina ei, cu mare blestem, ca să-i fie lui de baștină în veac, și cartea Domnii Meale ot lt. 7147. Și iar să fie Jipei Post. moșie la Zorești din partea lui Draguș sj. 20 din cap pân în cap, din lacul cu Zalogiale (?) pân la Săpatu, pentru că au cumpărat Lorinț, tatăl Jipei Post., această moșie dela Dragușu de mai de nainte vreme, din zilele Mihonii-Vodă, drept 4[.000] aspri gata și un cal și o plașcă de grana (*sic*)², cum am văzut Domnia Mea cartea lui Alexandru-Vodă și cartea megiișilor de acolo din Zorești, Neica, Partea, Radul Dragomir, Dancea, Saru, Burlan (?). Și iar au cumpărat Jipa Post. dela Mușat feciorul Mușătoaei din Zorești jumătate de roată de moară și cu loc înprejur pe moșia Zorești, însă vadul cu locul de spre hotarul Partescu, în preț de 11[.000] aspri gata cu zăpis de vînzare. Și iar să fie Jipei, feciorul Jipei Post. 6 sj. de moșie la Vernești, din cap pân în cap, din rāpa Buz[ăului] pân la lacul cu Zalogiale pe moșia tanculească, pentru că s'au înfrățit Oancea feciorul lui Stănilă... (?) din Vernești cu Jipa feciorul Jipei Post. pe sfînta Evanghelie, și au dăruit Oancea pe Jipa cu acești 6 sj. de moșie din Vernești, din partea mume-si, Antiții, fata lui Dragoș Robul, însă din partea Bali. iar Jipa el

¹ Lucari.

² Lectură imposibilă (N. I.).

însă pentru frăția au dăruit pe Oancea cu un cal bun, preț de 3[.000] aspri, și cu zapis de frăție de bună voia lor. Drept aceea am dat și Domnia Mea slugi Domnii Meale, Jipa Post. din Vernești ca să i fie aceasta moșie de baștină și ohabnică lui și feciorilor, nepoților și strănepoților lui și de niminea să nu să clatească după zisa Domnii Meale. Iată și mărturii punem Domnia Mea pe jupan Spahiu Vl. Ban de la Craiova i jupan Preda Vl. Dvor. i jupan Radul Vl. Log. i Bunea Vist. i Diicul Spat. i Pano Stol. i Radul Mihalcea Com., Radul Pah., Costandin Post.; ispravnic jupan Radul Vl. Log. Și am scris eu Dumitru log. Bîldie, n orașul Tîrgoviști, Av. 10, lt. 7161.

Floru ierei dasc. slov. ispisah.

II.

Cu mila lui Dmnezeu Io Matei Vvd. și Domn a toată Țara-Rumânească, nepotul marelui și prea-bunului, bătrînului Basarab Vvd., dat-am Domnia Mea această poruncă a Domnii Meale Lupului, fecioru Dobromireasi, și verilor ei, și cu nepoții lui Dragomir Sorescul, și lui Dumitru cu cetașii lui, și cu feciorii lor cîți Dmnezeu le va da, ca să le fie lor moșie satul Vernești sud. Buz., jumătate de sat, din cîmp, și din pădure, și din apă, și din deal cu viile, și din siliștea satului, și dupreste toate hotarele, oricît s'ar aleage. Pentru că această mai sus zisă moșie au fost cumpărată de jupan Badea Dvor., moșul Danciuului Dvor., încă de mai denainte vreme de la Bondea drept 5[.000] aspri gata. După aceia au cumpărat părinții Lupului cu Dragomir Sorescul, și cu Gheorghie, tatăl lui Dumitru, și cu toți cetașii lui de la Danciu Dvor., nepotul Bodi Dvor., drept 24[.000] aspri gata. După aceia, cînd au fost în zilele Mihni-Vod., iar Dragomir Sorescul, și cu toți cetașii lui, au avut părți pentru această mai sus zisă moșie cu nepoții Bodei, adecă Carlomani, anume Manea și Vălcul și Neagomir. Și așa pãra Manea cu cetașii lui înaintea Mihni-Vod., cum au și ei ameastec întru cea jumătate de satul Vernești. Într'aceia Mihnea-Vod., Domnia Sa au cetit cărțile, a răposatului Radu Vod. sin Vlad Vod., care au avut Dragomir cu cetașii lor în mîinile lor de cumpărătoare, cum au cumpărat Bodea Dvor. moșia ce s'au zis mai sus deplin toată de la Badea în prețul ce s'au zis mai sus și drept un cal bun. Și au rămas Manea și Vilcu și Neagomir atuncea de judecată

dinnaintea Mihni-Vod. Apoi cine știe cum s'au întîmplat Mani nepotul Bodei și cu cetașii lui de iarăși au căzut a doara înaintea Mihni-Vod. Iar Domnia Sa Mihnea-Vod. au dat Mani cu cetașii lui leage 12 boieri să jure cum au și ei amestec cu Lupul și cu Dragomir și cu cetașii lui pe acea jumătate de satul Vernești. Iar Manea cu cetașii lui nici cum n'am putut să să apuce de leage, ci au fugit atuncea din Divan, și au rămas Manea cu cetașii lui de leage și a doara, din naintea Mihni-Vod. După aceia Manea cu cetașii lui nu s'au lăsat nici pe aceia, ci iarăși au rădicat pără, și au căzut de s'au părît al treilea rînd înaintea Mihni-Vod., cum au și ei amestec cu Lupul și cu Dragomir și cu cetașii lui înti'acea jumătate de sat Vernești. Deci Mihnea-Vod. iarăși au căutat rîndul lor după dreptate, și iar au dat Mani și Vălcului și Neagomir, nepoții Bodei, leage 12 boieri ca să jure cum au moșie în Vernești cu Dragomir și cu cetașii lui, iar ei iarăși n'au putut să să apuce de leage, ci iarăși au rămas Manea cu cetașii lui de leage și al treilea rînd dinnaintea Mihni-Vod. Iar, când au fost în zilele lui Ștefan-Vod. sin Ioan Vod.¹, iar Manea cu cetașii lui iarăș au mers și înaintea Domnei Sale și au părît la Ștefan-Vod. cum au părît și la Mihnea Vod., cum au moșie la Vernești. Deci Ștefan-Vod. Domnia Sa au socotit ca nu cumva să fi fost avut acești oameni Manea cu cetașii lui asupra cu leagea, ci foarte au socotit rîndul lor după dreptate, și au dat Domnia Sa Mani și cetașilor lui leage 12 boieri, însă boieri să fie pe voia lor, ca să jure cum au moșie la Vernești, și, de vor jura ei, să strice cărțile de pără ale lui Dragomir. Iar Manea, cu cetașii lui, nici pe acești boieri n'au putut să-i aducă la zi și la soroc, ci au dat ei singuri răvașele domnești în mîna Lupului și a nepoților lui, Dragomir cu cetașii lor, și au rămas Manea cu cetașii lui de leage și dinnaintea lui Ștefan-Vod. Și am văzut Domnia Mea și cartea Domnii Sale de pără și de rămas ot lt. 7100. Și de atuncea tot au stăpânit singur Lupul și Dragomir Sorescul cu cetașii lui această jumătate de sat din Vernești cu bună pace, și cu nimenea pără n'au avut.

Dup'aceia, cînd au fost acum în zilele Domnii Meale, iar Carpomani, anume Neagu Bașac și Voico diac, feciorul popei

¹ Surdul.

Mani din Căpălanești, și cu cetașii lor, ei au rădicat pără și au venit înaintea Domnii Meale la doao trei Divanuri, de s'au părît de față cu sluga Domnii Mele Lupul căp. de roșii și cu Dragomir Sorescul și cu (alb în text) și cu cetașii lor, și așa pără Neagul Bașac și Voico diac la marele Divan cum nu ține Lupul căpt, cu cetași lui numai jumătate de sat din Vernești, cum îi scriu cărțile de moștenire, ci ține mai mult și din partea lor. Deci Domnia Mea am căutat și am judecat după dreptate și după leage cu toți cinstiții boiarii Domnii Mele și am dat însuși Domnia Mea dinnaintea Domniei Meale din Divan pe credincios boiaru Domnii Mele Stanciu Vel Dvor., de la Tiha, să meargă împreună cu părintele Ștefan episcop, de la sfînta Episcopie de la Buzău, să strângă oameni buni, boiari, preoți, megiași, din sus din jos, să tragă moșia satului Vernești cu funia din hotarul Săscanilor pân în hotarul Zoreștilor, cît ține moșia Verneștilor, din hotar pân în hotar, să vază, ține Lupul căpt. și Dragomir mai mult de jumătate sat, cum pără Carlomani la Divan, au nu. Iar Carlomani ei nici cum nu s'au cumetat (*sic*) să meargă cu oameni domnești, ci au rămas de leage și de judecata dinnaintea Domnii Meale.

După aceia, văzînd și Carlomanii cum au umblat cu pără mincinoasă și în zilele Mihni-Vod., și în zilele lui Ștefan-Vod., și acum în zilele Domnii Meale și nimic nu folosesc, ei au căzut cu mare rugăminte la Lupul căpt. și la Dragomir Sorescul de și-au cerut ertăciune, și s'au sărutat unii cu alții și s'au împăcat și s'au ertat dinnaintea Domnii Mele din Divan, cum să nu mai aibă treabă Carlomani cu moșia Lupului și a lui Dragomir cu cetașii lor nici cum. Și au dat Carlomani în mîna Lupului căpt. dinnaintea Domnii Mele și o carte ce au avut. Apoi cinstit boiaru Domnii Mele jupan Oprea Vel Agă el încă au scornit pără, zicînd înaintea Domnii Mele în Divan cum au fost cumpărat Stanciu biv Vel Arm[ăș] și el moșie la Vernești cu Lupul al (?) Dobromireasi și cu Dragomir Sorescul cu cetașii lor de la Danciu Dvor. în zilele Mihni-Vod., și am fost făcut și cartea Domnii Mele cu peceate pentru moșie după cartea Mihni-Vod. Iar, deacă s'au părât de față înaintea Domnii Meale cu Lupul căpt. și cu Soresții, și au scos Lupu căpt. la Divan cartea lui Ștefan-Vod. de pără, și am adeverit Domna Mele cum n'au avut Stanciu Arm. și Oprea Vel. Ag. nicio treabă în cartea lui Ștefan-Vod.,

însuși Domnia Mea din divan am zis Opri Vel Agă să dea acea carte: el au zis că nu iaste la el. Și, de va scoate Oprea Vel Agă sau rudele lui acea carte a Domniei Mele, să nu să crează nici la un Divan la judecată, pentru că au rămas Oprea Vel Agă de judecata dinnaintea Domniei Meale.

Drept aceia i-am dat Domnia Mea însuși Lupului al Dobromireasii și cu nepoții lui Dragomir Sorescul și lui Dumitru cu cetașii lor ca să fie în pace de cătră Carlomani și de cătră Oprea Aga și să le fie moșie de baștină jumătate de sat din Vernești și ohavnică, lor și feciorilor lor, nepoților și strănepoților lor. Și de nimenea să nu să clătească după zisa Domniei Meale. Iată și mărturiile punem Domnia Mea pe jupan Hrizea VI. Ban de la Craiova i jupan Ivașco VI. Dvor. i jupan Grigorie VI. Log. i jupan Radul VI. Vist. i jupan Preda VI. Spăt. i jupan Vasilie VI. Stol. i jupan Buzinca VI. Com. i jupan Bucică VI. Pah. i jupan Constantin VI. Post. Ispravnic Grigorie VI. Log. Și am scris eu Lăpădat Log. în orașul București.

Iun. 17, lt. 7145.

Floru ierei dasc. slov. ispisah.

Alte acte

(publicate de N. Iorga.)

Bîrlad, 7054 [1546], 31 Mart. Petru-Vodă, pentru Mușa, fata Crăstini, care-și dăruiește partea, dată mamei de tatăl Domnului, Ștefan-Vodă, la Zorilești și Văcășani, unde a fost jude Frumozelului (și «Frumuzelul») lui Colac, Frățilă și Andreico, pentru 200 de zloți tătărești. Pomenit Ștefan-Vodă «zis Lăcustă». Marturi: fiii, Iliș, Ștefan și Constantin, Huru Vornic, Borcea și Sturdzea pîrcălabi de Hotin..., [Gang]ur, .. pîrcălab de Neamț, Șandru și Tomșa, pîrcălabi de Novograd, Petru Vartic, portar de Suceava .. (rupt). Matiaș logofăt. Scrie Luca Popovici.

Slavon, pergament. Pecete atîrnată.

(Colecția C. Argetoianu.)

4 Februar 7090 (1582). Petru-Vodă, fiul lui Petrașco, pentru jupanița Elina și fiii, Neagoe și Pătru Postelnic ot Văcărești, dîndu-li «niște Țigani» (Ațigani), Carasulia și «Ațiganca» lui, Paraschiva, și Stoica, cu «Ațiganca» lui Stana, Țigani de familie. A avut proces cu «călugării lui, Stelea Spăt. ot Trăgoviște» în puterea unei cărți a lui Mihnea-Vodă. Marturi: Dumitru Vel Ban,

Mihail Vel Vor., Miroslav Vel Log., Danciul Spăt., Tudorachi Vist., Gher[gh]e] (rupt), Balea Comis, Dumitru Păh., Staico Pah. Monogram, pecete ruptă.

*

Iași, 8 Iulie 7142 [1634]. Vasilie-Vodă întărește „slugei noastre Nicolaiu diac ot Bărgăoani și cneaghinei, lui Iustina“ dania de la Alexandru Iliăș, moșia cumpărată dela cneaghina Mariica a lui Gligorie Vornic, în Crăești (Neamț), la „Părăul Negru“, pentru o sută zece zloși bătuți, și cea de la «Costantin Alăbașea bratu, cîlo biv cămărăș ot Ocna». Iscălește „Pă[tra]șco Bașotă Vel Logft. iscal“, pe dos: Gavril Onciul.

Pecete ruptă. Slavon.

(Ambele, la mine.)

Într'o carte de judecată din 16 Iunie 1813 se pomenesc vechile acte ale Poseștilor (Prahova) astfel: «Un zapis cu leat 7167, Fevr. 11, iscalit de un Simeon vânzătoriu ot Zeletin..., dat la mîna jupănului Dumitru Roșiul ot Star-Chiojd..., cu coprire că i-au vîndut un codru de loc din Valea Plopilor., din Vâlceaoa Plopilor până la pădure..., drept aspri gata 1.200. Și alt zapis cu leat 7168..., iscalit tot de acel Simion vânzătorul și spine (*sic*): feciorii Opii, popii din Zeletin, dat iarăși la mîna jupănului Dimitrie Roșiul ot Star-Chiojd, cu coprire că i-au pus zalog o bucată de loc în Valea Plopilor, din Vâlceoa Plopilor spre Vâlceaoa cea mică în sus până în lacul cu răchișile și din lac în drept până în margine, până iar în Vâlceaoa Plopilor cea mare, și au zalogit acel codru de loc drept bani gata 49 ug. unul, puindu-și și soroc.»

(La mine.)

Fie, Domne, mila ta spre noi, precum am nădăjdut și noi întru tine; cu ajutorul lu Dumnezeu făcurăm aciasta foae de zestre a fiicii noastre Elenca de cele coprinzătoare după cum în jos arată anume; 1823, Ghenr. 16.

Rîndul hainelor:

Roche de musulin noao din bucată; roche de baza noao, roche de fuganet noao; roche de șalon noao; roche de tulpan; roche de ștambă noao; fustă noao; fermenea de postav noao înblănită cu samur; fermenea de tradidan¹ înblănită cu pacea de

¹ Drap-de-dames.

samur, scurteică de tratidan înblănită cu ris, scurteică de șalon înblănită cu pacea, 10 cămăși femești.

Rîndul bohcealîcurilor.

2 bohcealîcuri de bumbac pentru ginere; 1 bohcealîc tot asemenea, cu basmaoa de mătase pentru nuni; 1 cămașă și un tistemel pentru socru; 1 bariș pentru nuni; 2 barișuri pentru oglin-dărese, 1 bohceluță pentru git, 2 ecăluțe; 10 batiste de dar, 1 tistimel de condei nou.

Rîndul așternutului.

1 saltea de cit umplută cu lînă; 1 plapumă de cit cu cerșaful ei; 3 perne de cit pentru părete; 1 saltea de lînă făcută de casă; 1 plapumă ipac asemenea; 2 perne lungi umplute cu puf, cu fețele de batistă, cu vapeluri; 4 perne mici tot asemenea; 1 cearșaf vârgat cu borangic.

Tacîmul mesii.

4 talere de cositor cu tacîmurile; 8 șărvete pentru masă; 1 masă vârgată cu borangic; 2 prosoape cusute; 3 peșchire lungi vârgate cu borangic.

Tacîmul dulceții.

1 tavă de Lîpscă pentru dulceață; 2 cupe de cleștar; 2 păhară tot asemenea pentru apă; 2 păharuțe mici pentru rachiu tot de cleștar; 1 farfuriu de argint cu doao lingurițe; 1 pereche cercei de aur sfranțuzesc; 1 inel asemenea, cu lumina de antică.

Tacîmul aramii.

1 căldare mare pentru rufe; 2 tingiri cu capacele lor; 1 li-ghean cu ibricul; 1 velință noao pentru pat; 1 ladă noao pentru haine, ferecată.

500 lei, adică cinci sute tocmai bani naht.

De le noi puțin și de la milostivul Dumnezeu milă, și dau și blagoslovenie.

Eu jupăneasa Gana, de împreună cu fi-mă Gheorghe, înplî-nitori.

Aceste toate de mai sus ce să coprind într'acastă foae de zăs-tre le-am puimît de la dumneaei jupăneasa Gana, soacră-mea, și spre încredințare am iscălit cu punerea degetului la numele meu: eu Nicolae plugar sin Penciu plugar din mahalaoa Boștenilor adeverez.

(Colecția C. Argetoianu.)

Un act privitor la căpităniile supt Fanarioți.

Milst. bjiu Io Alexandru Nicolau Suju Vvd. i gpdr. zemli vlahisoe slugi Domnii Mele Gheorghe Căpitanului pre carele prin alegerea dumnealui cinstitului și credincios boerului Domnii Mele biv Vel Ban Grigorie Brâncoveanu, epistatului Spăthării, l-am făcut Domniia Mea căpitan la căpităniia Star-Chiojd, sud Saae, care să aibă volnicia cu această carte a Domnii Mele de a face mai sus zisa căpităniie și pă toți slujitori aceștii căpităniii zapt și să fiie următor cu toată silința și privegherea cea cuviincioasă la săvârșitul trebilor aceștii căpităniii, adecă să aibă datoriia a strejui în tot poporul căpităniii sale de oameni răi, de hoți, de tâlhari, de borfași și de toți acci ce vor pricinui pagube lăcuitorilor prin satele ce să află în poporul căpităniii sale și, vericind va simți că s'au ivit, pre unii ca aceștiiia numai cât să sară cu slujitori aceștii căpităniii să-i prinză, ori cu ce mijloc va putea, și să-i arate la dumnealor ispravnicii județului ca să li să facă eczamen și după orânduială să-i trimiță la dumnealui epistatul Spăthării ca să-i dea la departamentul de cremenarion. Mai sus zisul căpitan să fi cu priveghere și multă luare aminte de toți cei ce trec prin poporul aceștii căpităniii mergând și viind spre a ști cine sînt și de unde vin și unde merg, îngrijând ca să le fiie călătoria cu liniște și nebântuită de către făcători de rele, și pă toți cei ce vor veni de la București călători streini și pă carele este orânduiala din început de a trece cu răvașe de drum de la dumnealui epistatul Spăthării să-i cerceteze după vechiul obicei, și pă care nu vor avea răvașe să-i poprească și să-i trimiță la dumnealui epistatul Spăthării cu înștiințare. Către aceasta să să ferească dă jafui, dă mănătorii, dă prăzi, ca nici el, nici slujitori căpităniii sale să nu pricinuiască la vre un lăcuitor din poporul căpităniii sale, nici să ceară căpitanu sau slujitori conace, fân, și să facă cheltueli lăcuitorilor prin sate, precum nici cai de călărie, că pentru aceia căpitanu își cere havaetul său, cari slujtori sânt scuțiți. Așijderea să să ferească căpitanu și slujitori lui a nu pre-pune pă cinevași cu pricină de hoție sau gazdă de hoți fără de a fi adevărată, făcându-o întradiins pentru vre-o pizmă veche sau pentru vre un enteres de dobânda nedreaptă, ca să-i ridice și să-i poarte de colo până colo, precum și la umbletele lor

să să poarte cu bună orânduială pântre lăcuitori, și lăcuitori de omenie fără a ocări și a înjura sau a bate și a căzni, că verificând să va dovedi că au urmat împotriva, să va pedepsi cu grea pedeapsă. De a pururea să înștiințeze la dumnealui epistatul Spăthării dă verice s'ar întâmpla și s'ar simți în partea locului, aflându-să cu toată purtarea dă grijă următor și săvirșitor fără dă cusur la toate poruncile Domnii Mele ce i să va da sau prin cărți domnești sau prin dumnealui epistatul Spăthării și pă slujitori căpităanii sale să-i aibă ne-lipsiți din slujbă, după orânduială, cu cai, cu arme și cu portul lor, după poruncile ce sânt date, iar să nu-i mituiască sau să-i facă locuri, și cu acest mijloc să-i lipsească din slujba Domnii Mele. Căci, de va urmă așa, va fi lipsit din mila Domnii Mele. Și pentru slujba lui să aibă a lua adetul căpităanii de la slujitori care din vechime este obicnuit, adecă câte douăzeci și două de parale poclonul ce să numește al baltacului și câte trei zile clacă pe an, iar nu mai mult. Poruncim și voă, slujitorilor numiți căpităanii să fiți cu supunere și ascultare căpitanului vostru ca să poată săvârși poruncile Domnii Mele și trebile căpităanii și povățuirile dumnealui epistatului Spăthării, căci verificare să vă arăta cu nesupunere să va pedepsi spre pilda și altora. Într'alt chip să nu fiie; că așa este porunca Domnii Mele. I saam receh gvdmi. 1820, Ghen. 25.

(Monogram și pecete cu chinovar: armele ambelor țeri.)

Vt. Logft.

După condică :

Răducanu Sărdaru.

Mijloc dincoaci dă Olt, proclt.

(La mine.)

*

Costantin-Vodă Duca lui Coste Adam pentru ce a cumpărat de la Toader Miran și sora Frăsina, fiii lui Simion, nepoții lui Ionașco Miran, strănepoții lui Dragoș Cordăși, și de la Ștefăniți și fratele Enachi, fiii lui Pricopie Lăbuș, nepoții lui Hilohii, strănepoții lui Negoită Foame, și de la Simion Stegariul fiul Portasiei, nepot lui Simion Lăbuș, strănepot lui Negrilă Foame, și de la Floria, fiul lui Ionașco, nepotul lui Trifan, strănepotul lui Negrilă Foame și al „Sărbului“, și de la Ioana, fata lui Bejan din Nârtești, nepoata lui Bărsan, strănepoata lui Dragoș Cordăși și, între alții, de la Ion, fiul lui Iftimie Laiul, nepot „Laiului“

și strănepot lui Negrilă Foame, la Gugești pe Berheciu, „de spre soare răsare“, pe 20 de galbeni, cu uric de la „Ștefan-Vodă cel Bun“. Tot așa pentru ce s'a luat de la un nepot al lui Guzan, de la fiul lui „Ion Gărdii, nepotu lui Boghian“, de la „Ștefan ficiorul Gărdii“ și de la „toți nepoții și preastrănepoții Zancii, ficioru Zancii celui bătrîn, nepoții popei lui Filip și Ganii“, la Zaucești, pe Berheciu, „mai sus de pod ce iaste în drumul cel mare“, pe 40 de galbeni. A treia cumpăratură de la „Vasilachi și Luchian, ficiorii lui Toader Mălicianu de Săsești ... și de la Lazor, ficiorul îi Ruginoai, și de la răziașii lui, Gligorie Bulancia și Anghenici și popa Istrate și Vasilie și Vărlan, ficior popei lui Hilohie, și Ostahie și Vasilie ziat Apostol“, tot din acel sat, vîndut «dumisale Movilii (*sic*) lui Adam» cu 37 de lei. Al patrulea, de la «Stratul ficiorul lui Țonțeu și de la semînțiile lui, nepot lui Dumitrașco Dzamă ziat Ghelasi», cu act de la «Dabijia-Vodă». Al cincilea de la «Anghel ce au fost Armaș» pentru a se alege la Berheciu, în drumul cel mare, la Ipotești, fiind-li lui și alor săi „de spre moșul lor Nădăbaico Vornicul“, supt „Radul-Vodă“, cu parte din „bătrînul Stărpului“, „și în pădure, în săpături“. Aduce mărturie de la Gavrilaş biv Vel Log., Ghica Vel Vor. de Țara-de-jos, Toma de Țara-de-sus, Andronic Vel Spăt., Costantin Ciogolea Vel Post., Ghiorghie Vel Păh., Iordachie Vel Vist., Pătrașco Ciogolea Vel Stol., Nacul Vel Comis, pentru cumpărături de la „Babă Celebi ci-au fostu Postelnic, ficiorul lui Curtu Celebi, de a lui bună voe a sa direaptă ocină și cumpăratură ci-au avut de la părintele său Curtu Celebi, tot satul întreg Măceșianii ce sântu pe Mănjina în ținutul Covurluiului, cu vatra satului, cu câmpu, cu apă, cu dumbravi și cu tot vinitul, care sat i-au fost cumpăratură și lui Curt Celebi de la toți razeașii din Măceșiani, precum ne-au arătat și uric de întăritură de la Barnovschii-Vodă și ispisoc iarăși de întăritură de la Barnovschii-Vodă și ispisoc de la răpăosatul Vasilie-Vodă, de întăritură, și ispisoc de întăritură de la răpăosatul Dabijia-Vodă și alt ispisoc de [cum]păr. și de rămas și de întărituri iarăș de la răpăosatul Dabijia-Vodă. Aciaastă ocină o au vîndut lui Adam Moviliță căpitanul drept o sută și șiasedzăci și optu de galbeni bani gata, făcându-i plată deplin. Al șaselea, de la Stratulat, «ficiorul Dragului și a Mădălinii, nepotu lui Frățiman de Puțani», vîndută «lui Coste Adam și frăține-său Mo-

viii» cu 7 galbeni. Al șaptelea de la „fiorii lui Ciolan izbașii“ cu măturie de la „lon Tălăbîscul ci-au fost logofet al doilea“, măsurat «cu fune de cincidzăci de stînjini». «Pre la lacul plopului, unde să înpreună hotarul satului cu hotarul târgului Tecuciului și cu a Birlădeanilor», apoi „unde să chiamă țarina Găunoasa și ce iaste la valea țarinii“, „din hotarul Cleanilor pânî în hotariul târgului Tecuciului, unde să înpreună la locul plopului“ („însă vatra satului împărțito (*sic*) și tufele“). Al șaptelea pentru Țigani, „precum s'au învoit ei frații în de sine de ș'au împărțit a' lor direpți șerbi țigani“ : „Radul, ficiorul Margului., Andronachie și cu soru-sa Măriia, nepoții Radului, strănepoți Margului, și Gheana și cu soru-sa Aftiniia..., și Toma, ficiorul Drăguții, fiatei Margului, nepot Radul, de soră și cu toți ficiorii lui, Polina și cu soru-sa Trufimia și Iana cu ficiorul ei Vasilie... Aciastă Țigancă Iana au fost înpreună cu Iosip și cu frații săi ficiorii lui Huiduman, scoțîndu-o din foameți Coste Adam și pentru dânsa avut-au și pîră cu Iosip... Și Măriia, fata lui Ștefan Urdoare..., carii aceștea ce scriu mai sus anume Țigani sintu toți ficiori și nepoți și strănepoți Margului din uric de daanie și de miluire de la răpăosatul Alixandru Iliiași-Vodă, ce au dat danie lui Adam Moviliței căpitanul.. Vasilca, Țigancă Margului... : aciasta iaste fată Savei Țiganului, caria iaste direapt șerbî țigancă de moșie din uric de întăritură de la Barnovschievodă ...Și Vărvara Țigancă lui Ștefan Urdoare..., fată Mărinii..., pre carea o au ținut-o Grămocea ...Și Sanda, fata Chireanii, nepoata lui Miron Țiganul, carea o au cumpărat Dabijia Adam și cu frații săi de la Mărica Țăntoae... drept treidzăci de galbeni bani gata... Și de iznoavi s'au sculat Rusul, ficiorul Fanei, nepot căpitanului Rusului, și s'au pârît cu Coste Adam pentru acia Țigancă... Și al doile rând iarăși au mai dat pre dânsa doisprădzece galbeni bani gata (zapis al lui Bogdan Hatmanul, și alți „boiari de curte“). «Și Uliana, fata lui Vasilie, nepoata lui Ștefan Țiganul, și cu toți ficiorii ei, anume Irina.. și... Ioana și Dudău, fratele lor... Care Țigancă iaste din moșu-său Ștefan, pre carele l-a scos Adam căpitanul de la Tătari din robie și au avut și pârî Adam căpitanul pentru Ștefan cu Bărsan ci-au fost Vornic la răpăosatul Vasilie-Vodă, și drease pe Țigani n'a avut Bărsan, și l-au dat rămas pe Bărsan, precum arată și carte de rămas

de la Vasilie-Vodă... și iarăș zapis de întăritură de la răpăosatul Io Costantin Cantemir-Vodă. Și Gligorie cu soru-sa Frumoasa..., ficiorii Dușii, nepoți Leahului, strănepoți lui Cărlan, preastrănepoți Dușei celui bătrîn.. Și Vasilachii, ficiorul Ticului.. Și Onofrei ...și cu sora lor Portasie..., dreptiserbi Țigani Tofăinei i (sic) featei Păharnicului Dabijii» (zapis de la Costin Postelnicul)... Danie lui Coste de la Alixandru Chirieceal Vornicul de Poartă și de la giupăneasa lui Iftinca, fata Aniței, nepoata Nastasii, strănepoata Dabijii Păharnicul.»—Marturi : Vasilie Costachie Vel Vor. de Țara-de-jos, Mitrea de Țara-de-sus, Neculaiu Costin Hatman, Iorga Vel Post., Vasilașco Catacozinò Vel Spăt., Antiohi Jora Vel Ceașnic, Mavrodin Vel Vist., Iordachie Catacozinò Vel Stol., Ștefan Cerchez Vel Com.—Tudosie Dubău Vel Cag.

(Colecția C. Argetoianu.)

7203 [1695], 1-iu Februar.

Iscălesc Tudose Dubă și Andronic pisarul.

Pergament. Pecete falsă, cu șnur roșu.

† Io Grigorie Ghica Voevod, bojiu mlstiiu gspdar zemli moldavscoi facem știre cu aciastă carte a Domnii Meale precum s'au părât de față Mardari mataragiul cu preutul Lupașco de la biserică de spre gspjda, [cu privire la] o vie de la Vale Adâncă, pe locul Cetățui, de la o soră a preutului Lupașco, care vie i-au fost rămas suru-sa de la soțul său preutul Vasile, ficiorul popei Badiului, și, murindu-i preutul și rămăind ia o femeie săracă, neputând să lucreză vie, au scos vie la vânzare și au vândut-o lui Leondari cu voe frăține-său popa Lupașco, și cu voe preutului Coste, fiii din frate soțului ei, și cu voe lui Simion Cheșco uricariul, fiindu cumnatu soțului său și fiind și ogrădaș acolo, având vie de la părinți, și l-au priimit toți frații. Și el au cumpărat vie ș'a dat și banii și i-au făcut și zapisu și pe urmă peste o lună de zăle s'au sculat popa Lupașco și i-au întors banii lui Leondare, zicându-i că a lua o el, fiind ajături cu viile lui și a ținè-o el. Și Leondare încă l-au lăsat. Iar pe urmă s'au sculat popa Lupașco, ș'au vândut unui țaran, unui strein carele nu este nici niamu, nici ogrădaș, și, aflându Leondare, au cerut giudecata cu popa Lupașco și s'au orânduut cu giudecata la cinstitu și credincios hoeriul nostru duma[ea]lui Sandul Sturzea Vel Logf., la care stând față cu popa Lupașco și

luîndu-l[e] samă, aşc i-au giudecat, de vremea că niamul celui cu vie au prîmit pe Leondari să cumpere şi au cumpărat şi pe urmă popa Lupaşco i-au luat vie şi n'au ținut-o ei ş'au vîndut unui om strein, pe carele nici niamul nu-l priimeşte, s'au giudecat să întoarcă Leondari banii aceluî ţaran ci-a dat pe vie şi să ție el vie cum au cumpărat întăi, şi de aciastă pără să nu să mai părăscă peste carte Domnii Mele. U Iaşi, lt. 7247, (1739), Mart 6.

Sturdzea Vel Logîtu.

Pecete cu chinovar, armele ambelor ţeri.

(Ibid.)

* * *

Făcut-am scrisoarea aciasta la mîna dumisale cuscrului meu namesnicul Dumitraşco Lasănovici ot Boencic precum să să ştiia că am făcut tocmală pentru moşia dumisale Cruhicul ot Țănutu Hotinului pe anul acesta de la Sint-Pietru şi până la alt Sint-Pietru, ca să-mi iau tot venitul obicînit pe anul acesta dintr'o moară : orăndă, dijmă din păine şi din fân şi adetiul de la săteni şi din câmpu, drept cincizăci de lei, din care am dat acmî zece ruble, iar doizăci ruble să-i dau la Sântă-Măria Mică, şi la Sint-Pietru să dau iarăş moşia dumisale la Sântă-Măria, şi pentru credinţă am iscălit. Lt. 1772, Iuni 20 d.

Andrei Daşchevici pisar ot canţileria Hotin.

† Trei ruble am mai dat dumisale şi am mai rămas cu şep-tesprezece ruble. Andrei pisar ot Hotin.

(Colecţie particulară.)

* * *

Documente Dîmboviţene.

[In unele sate de moşneni se păstrează şi astăzi numeroase documente. Aceste preţioase rămăşiţe ale vremilor trecute aduc multă lumină asupra traiului strămoşilor noştri. Dintr'insele se poate vedea lupta dusă de moşneni pentru păstrarea proprietăţii lor, ameninţată adese ori de „împresurarea” sau cotropirea boierilor atot puternici, multe obiceiuri din trecut, precum şi chipul în care se făceau aşezările de săteni, în satele de munte.

În partea de Nord-Vest a judeţului Dîmboviţa se află comuna de moşneni Gemenea, numită în trecut *Gemenele*¹. Sătenii din

¹ În 1621 se pomeneşte de Stan „vâtaful de Gemenile” (*Dragostavele* de C. R. Codin şi preotul I. Răuţescu, p. 35).

această comună păstrează încă documente din care se poate vedea lupta dusă de strămoșii lor, în secolul al XVIII-lea, pentru stăpînirea și hotărnicia proprietăților ce aveau.

Jupâneasa Safta Negoiasca, soția lui Pană Negoescu¹ și Despa Drăgoiasca dăruiseră mănăstirilor Sfintul Gheorghe² și Radu-Vodă³ părțile lor din acea comună, Gemecele. A trebuit multă stăruință și neîncetate plîngerii la Divan, în soroc aproape de o jumătate de veac, ca sătenii moșneni să-și poată păstra locurile lor, așa cum le stăpîniseră din moși-strămoși.

La început au fost în satul Gemecele numai trei moși. Un singur moș a rămas întreg al sătenilor, iar în ceilalți doi moși, după dania jupăneselor amintite mai sus, aveau parte și sătenii cari nu-și vinduseră părțile, precum și mănăstirile Sfintul Gheorghe și Radu-Vodă.

Documentele originale ale moșnenilor gemeceeni nu se știe ce s'au făcut. Se păstrează însă copii autentice de pe dinsele, scrise tot cu litere chirilice. Toate sînt atestate de presidentul judecătoriei județului Dimbovița în ziua de 26 Iunie 1837. Copiile acestea sînt bine conservate, astfel că s'au putut ceti în întregime. Cel mai vechiu document are data de 22 Martie 1755. Cuprinsul său este următorul:]

Mlstiū bj. iū lo Costandin Mihail Gahan Racoviță Vvd i gpd. pisah gdvni la credincioșii boeri ai Domniei Mele Costandin Florescu biv Vel Pah., isprav[nicu] Dim[boviți], i credincioșii boerii Domniei Mele Nicolae Știrbeiu i lanache biv Vel Șăt., ispravnic sud Muscel, i Costandin Lipoveanu, vă facem în știre că la Domnia Mea a fost dat jalbă cuviosul chir Antim igumenul dela Sfintul Gheorghe, cum că, avînd mănăstirea parte de moșie în hotarul Gemecele sud Dimbovița, dată danie de răposata jupâneasa Safta Negoiasca, atit partea ei ce au avut-o de zestre, cit și cumpărăturile ce au rămas dela boerul dumneaei răposatul Pană Negoescu Vel Log., din care hotar de moșie vînd igumenul să aleagă partea mănăstirii deosibit. la leat 7255, au fost luat igumenul 12 boeri hotarnici și, mergînd acolo în fața locului, ar fi deosebit ale fieștecăruiua părți de moșie, după scrisorile ce au avut, dîndu-le hotărnicii și cărți de alegere. În care vreme trăînd și Costandin Vârzaru și zicînd că are și el

¹ Despre Pană Negoescu, Vel Logofăt, vezi între altele și „Istoria Bisericii Românești” de N. Iorga, II, p. 63.

² Închinată Sfintului Mormint, *ibid.*, p. 60.

³ Închinată Ivirului, *ibid.*, p. 62.

parte în numitul hotăr, nu s'au odihnit pă acea hotărnicie și au venit de au dat jalbă la Domnia Sa răposatul Grigore-Vodă, și au rădicat 24 de boeri hotărniciei și, mergînd de au hotărît al doilea, nici pe acea hotărnicie nu s'au odihnit Costandin Vărzaru și au venit aici de s'au judecat de față cu igumenul înaintea Domniei Sale răposatului Grigorie-Vodă, unde nepuînd sa le hotărască judecata de aici din Divan, au fost orînduit 2 boeri, pă Ianache Halepliu, fiind Vel Vornic Tîrgoviștii, și pă Ianache¹ Pîțar] Giurgiu, fiind ispravnic ot sud Muscel ca de iznoavă să meargă acolo în fața locului la moșie și, după scrisorile ce va avea fieștecarele, să le zleagă părțile.

Dar numiții boeri, neștiînd orînduiala moșiilor cum să hotărască, n'au făcut niciun fel de hotărnicie, nici au dat carte de adeverință, după cum este obiceiul hotărnicilor, fără numai au făcut moșia tot delnițe. La care igumenul văzîndu-și nedreptatea, nu s'au suferit și au jaluit și Domniei Sale Matei-Vodă, cerînd pe Costandin Vărzaru să se judece față la Divan. După a căruia jalbă Domnia Sa au și trimis de au adus pă Vărzaru aici, dar, până a nu eși la Divan să se judece, s'au întîmplat de au murit Vărzaru și, eșînd în locu-i Ilîncea, fâmeia Vărzarului, le-au cercelat dumnealor veliții boeri pricina și, nepuînd într'alt chip să hotărască, au găsit cu cale ca iarăși acolo în fața locului să se orînduiască 24 de boeri pămînteni și aceia să cerceteze și, după hotărî ea dumnealor veliților boeri ce s'au făcut prin carte, s'au și orînduit hotărnicie de dumnealui Matei-Vodă. Dar, întîmplîndu să schimbarea Domniei, au rămas de nu s'au²..., și, totmai acum în zilele Domniei Mele făcîndu-se carte de iznoavă cu portărel, au mers 24 de boeri în fața locului și, hotărînd moșia, o au și înpietrit, dînd fieșcăruia partea ce s'au dovedit că au avut, atît mănășîrea dania, cît și cumpărătorilor ce li s'au venit; și moșnenilor ia cîți s'au dovedit, iarăși li s'au dat fieștecăruia partea ce li s'au cuvenit la hotărnicie, după cum mai pe larg toată alegerea și hotărnicia arată prin cartea a 24 de boeri hotărniciei ce este dată la mîna igumenului³.

Dar, acum, neodîmîndu-să popa Oprea⁴ i Radu Vîrtescu, Stanciu Oncescu i Oprea Oncescu i Ion pîrcălabul i Diicu Vraciu, s'au sculat de au venit aici la Divan și, dînd jalbă la Domnia Mea, i-am orînduit la dumnealor veliții boeri și, cu vechilul mănășîrii feșînd înaintea dumnealor, și iarăși cercetîndu-le pricina, au cetit cartea de hotărnicie a 24 de boeri și, după cum

¹ D. D. Bălan, în „Documente Clujpungene” (p. 73), îl trece cu numele Iane. Acest Iane Giurgiu a fost ispravnic la Muscel din 1748 la 1752.

² Urmează un cuvînt ce nu se poate descîrta, lipsînd cîteva litere.

³ În text nu se începe delu cîpăt. De altmînteri întreg documentul este scris neinterupt. Noi am făcut două aliniate pentru ca citirea să nu fie așa de obositoare.

⁴ Familia peon te a dîr satulă Ciomeneu una unuți proști.

scrie cartea dă hotărnicie, s'au cunoscut că acei boeri au urmat după hotărîrea ce s'au făcut la Divan de au hotărît moşia numai aceşti mai sus numiţi moşneni zicînd că hotărnicia. Nu este bună, pentru că nu le-au dat partea lor cîtă au de moştenire şi de cumpărătoare, şi le-au dat mai cite puţină şi încă la trei dintr'aceştia nu le-au dat nimic, şi zic ei că se vor putea adevăra acolo în faţa locului că au moşie mai multă în hotaru Geme-nile, într'alt chip neputîndu-să face hotărîrea, le-au zis dum-nealor veliţii boeri că, de se pot încrede că hotărnicia a 24 de boeri nu este bună, pentru căci n'ar fi urmat după hotărîrea Divanului şi după dreptate, să dea fieşcăruia partea ce i s'ar fi cuvenit pã deplin, să ridice ei 48 de boeri, însă 24 cei ce au fost mai înainte şi încă alţi 24, şi să ştie ei că, de va rămînea hotărnicia acelor 24 de boeri dintii bună şi cu dreptate făcută, vor da ei toată cheltuiala boerilor hotarnici şi a portărelului, iar, dă se va alege hotărnicia rea, va da mănăstirea cheltuiala. Şi așa ei singuri au primit.

Pentru care iată că pe dumneavoastră ce mai sus sînteţi numiţi v'am orînduit Domnia Mea drept 24 de boeri şi, im-preună cu cei dintii 24 de boeri, s'au făcut 48 de boeri, din-preună cu sluga domniei mele Radul Vel Post. Deci, cînd va fi la zi şi la soroc, să vă sculaţi să mergeţi la mai sus numita moşie în faţa locului, şi întii să cereţi scrisori şi zapise sau alte cărţi ce vor fi avînd fieşcare, şi, după ce veţi ceti toate scriso-riile ale tuturor, să luaţi înţelegere şi foarte cu amăruntul să luaţi seama şi după trăsurile şi hotarele ce au pus acei 24 de boeri să vedeţi, sînt bune şi urmat-au după hotărîrea ce s'au făcut dela Divan, şi celor ce s'au dovedit că au părţi de moşie, datu-le-au, au nu le-au dat, şi așa, după cercetarea ce veţi face, cunoscînd hotărnicia acelor 24 de boeri că este bună, să întă-riţi şi dumneavoastră, iar, cîtuşi de cit veţi cunoaşte că au cu voe veghiată, au cu greşală s'au făcut nedreptate, de iznoavă dumneavoastră de acolo înainte să vă apucaţi să faceţi acea hotărnicie şi iarăşi după hotărîrea Divanului ce s'au făcut prin carte să urmaţi, nefăcînd haîr sau voe veghiată la nimeni. Şi dumneavoastră veţi da deosebite cărţi la mina fieşcăruia, ca să ştie cine ce să stăpînească, Tolico pisah gdvni.

Marte 22, 1755.

Io Costandin Mihai
Gehan ' Racoviţa Vvd. Pec. gspod.

[Urmează avertarea că s'au
cetit din cuvînt în cuvînt
după cel adevărat şi s'au
găsit întocmai.]

⁹ Pretutindenea e trecut în document Gehan, nu Cehan.

[În același an, 1755, Noiembrie, boierii înfățișează Domnului rezultatul cercetării ce au făcut, în felul următor:]

Prea-înnălțate Doamne. După luminata poruncă a Înnălțimii Tale, am cercetat pricina ce au popa Oprea, i Radu, i Gheorghe, i Stanciul Oncescu, i Diicul, i Ion Pircălabul și cetașii lor moșneni de la Gemenile, sud Dimbovița cu igumenul mănăstirii Sfintu-Gheorghie, pentru moșia de munte Gemenile de acolo și, cetind toate scrisorile minăstirii și cărțile de hotărnicie ce le are, s'au văzut că acei 24 de boeri hotarnici au urmat la hotărnicia judecătii cu hotărîrea ce s'au fost făcut din Divan. Numai acea hotărîre din Divan cu greșală s'au fost făcut, căci nu li se fusese poruncit să facă moșia masă și să dea minăstirii tot de-o parte și moșnenilor de altă parte. Dar moșiile de munte nu se aseamănă cu moșiile de câmpu, ca sa se facă masă la hotărnicie, fiindcă iaste munte și nu iaste moșia de o potrivă cu cea de câmpu și, din început, de la strămoși, care unde au găsit cite un loc de casă, acolo și-au făcut casa și la alt loc au curat pădurea și și-au făcut livezi de fin, de pomi sau loc de hrană, și iar moșia într'acest loc asemenea și au făcut. Și așa, din început, care unde au coprîns, acolo au stăpînit; iar moșia de pădure, fiind de o potrivă, stăpînesc de-a-valma, luîndu-și fiecare partea după delnițele ce au și cu toții să odihnesc.

Și, de vreme ce unii din moșneni și-au vindut părțile lor de moșie la răposatul Pană Negoescu biv Vel Log. și la alții, de la care boieri are minăstirea Sfintu-Gheorghe danie, această moșie ce o caută, noi, Măria Ta, așa găsim cu cale, ca hotărnicia acelor 24 de boieri să rămîie jos și de iznoavă să se facă luminata carte a Măriei Tale la dumnealor ispravnic de județ și la alți boeri, cu care să se facă iarăși 24 de boeri și să meargă în fața locului la acea nunită moșie, să cerceteze și să adevereze delnițele fieșcăruia și căminurile și locurile, curaturile prin mărturisanie de oameni bătrîni și prin carte de blestem, pe unde au stăpînit jupineasa Safta Negoiasca și jupineasa Despa Drăgoiasca, livezi, curături, căminuri și moșie, partea lor, care s'a dat danie minăstirii, și pe acolo să dea și acum și să stăpînească căminurile, livezile, curaturile infundate. Așijderea și megiașii moșneni iarăși asemenea să-și stăpînească livezile, curaturile, căminurile infundate, precum s'au stăpînit de la moștramoși infundate. Iar, cînd vor putea acei 24 de boeri să-i așeze, ca să dea din curaturile și livezile minăstirii ce vor cădea pă partea dă moșie a moșnenilor schimbu megiașilor pentru curaturile, livezile moșnenilor ce vor cădea pă partea de moșie a minăstirii, curătură pentru curătură și pomi pentru pomi, ca să nu mai aibă a stăpîni unul în moșia altuia, bine; iar, neputîndu așază într'acestaș chip schimbu, atunci să-și stăpînească fieștecure locurile lor infundate, însă căminuri, livezi, cu-

rături vechi, ce au avut fieştecare făcute mai dănaite pre cînd stăpînea jupîneasă Safta şi Despa Drăgoiasca. Iar, de atunci încoace dă să va dovedi cum că vre unii din moşneni au deschis căminuri, sau au făcut curătură, sau livezi de pomi, pe delniţele mînăstirii, aceia să fie lipsiţi, şi curăturile acestea şi livezile ce vor fi făcut ei de atunci încoace sărămie supt stăpînirea mînăstirii, dînd foi de adevărîntă la mîna fieştecaruia, ca să ştie care cîte delniţe are şi pe unde să-şi stăpînească căminuri'le, livezile, curăturile, ca să fie şi o parte şi alta odihniţi. Noi așa găsim cu cale ca să poată lipsi şi pricinile lor de la mijloc; iar cea desăvîrşit hotărîre la Măria Ta.

Noemvrie 24, 1755.

Costandin Vel Vor[n]ic, Costandin Vel Bîn, Dumitraşco Vel Log., Costandin Vel Clucer.

[Domnul pune de-asupra raportului boierilor următoarea hotărîre:]

Io Costandin Mihai Cehan] Rac[oviţ]ă Vvd. i gpdr. zemle vlahiscoe. Această cercetare a dumnealor veliţilor boieri o am cetit şi Domnia Mea şi, cunoscînd-o că este cu cale făcută, o am întărit şi Domnia Mea ca într'acestaş chip să se urmeze. Tolico pisah gdvmi.

BCU Cluj / Central University of Bucharest 1755, Noemvrie 26.

(Locul sigiliului.)

[Judecata dintre moşnenii gemeneni şi egumenul mînăstirii Sfinţu-Gheorghe ajunge şi înaintea Mitropolitului Filaret al Ungrovlahiei, care dă la 24 Maiu 1756 următoarea carte de judecată:]

Avut-au de faţă înaintea noastră judecată popa Oprea cu cetaşii lui, moşnenii gemeneni, sud Damboviţa, cu epitropul sfintei mînăstiri a Sfinţului Gheorghe, Samuil, pentru o moşie din Gemenile, care au fost a dumneaei jupînesii Saftii Negoiaschi şi o au dat-o danie la sfînta mînăstire, care acea moşie fiind de munte, n'au fost hotărîntă, ci-şi ţinea fieştecare delniţele, căminurile şi livezile lor. Iar, cînd au fost în zilele Măriei Sale răposatului Grigorie-Vodă, au fost dat igumenul Antim jalbă la Măria Sa, şi Măria Sa au fost orînduit prin carte la dumnealui Halepliu, fiind vornic za Tîrgovişte, i la dumnealui Ene biv Vel Pitar, ispravnic sud Muscel, ca să strîngă 24 de boeri hotarnici şi să meargă să aleagă moşia mînăstirii de o parte, să o facă masă, să o dea mînăstirii şi moşnenilor de altă parte. Care, mergînd acolo din poruncă, așa au făcut. Dar popa Oprea, cu cetaşii lui, nu s'au odihnit şi au dat jalbă la Măria Sa Costandin Racoviţă Vvd. şi Măria Sa au orînduit prin cartea Măriei Sale pă dumnealui Costandin Florescu biv Vel Pah. i pă dumnealui Neculae Ştrbeiu i Enache biv Vel Şătr.,

care era atunci la Tîrgoviște, ca să cerceteze cu amăruntul de pricina moșiei și, strîngîndu-să dumnealor la un loc, au cetit toate scrisorile și zapisele moșiei și cărțile de hotărnicie ale minăstirii. S'au văzut și s'au cunoscut de dumnealor că acei 24 de boieri hotarnici au urmat la hotărnicie după porunca ce au avut de la Măria Sa răposatul Grigore Vvd., iar hotărnicia cu greșală s'au făcut, căci se făcuse moșia masă minăstirii, dar moșiile de munte nu se asemănă cu moșiile de cîmpu, și din început, de la strămoși, care unde au găsit cîte un loc de casă, acolo și-au făcut casă, și unde au curat pădure, acolo au avut livezi de fîn și de pomi și loc de hrană, precum pretutîndenea moșiile de munte într'acelaș chip să urmează. Și așa au găsit cu cale ca de iznoavă să meargă alți 24 de boieri hotarnici ca să aleagă moșia, delnițele, căminurile și locurile, prin mărturisanie de oameni bătrîni, prin carte de blestem, pe unde au stăpînit jupîneasa Safta Negoiasca și jupîneasa Despa Drăgoiasca, pe acolo să o dea minăstirii Sfintu-Gheorghe și acum, ca să o stăpînească infundată. Așijderea și megiașilor, după cum au stăpînit mai nainte de la moși, de la strămoși, tot într'acestaș chip să le dea moșie, livezile, căminurile și curăturile infundate. Deci noi, căutînd toate cărțile acelea, am văzut că și dumnealor boierii mari tot într'acestaș chip au găsit cu cale și cu dreptate a să face, adică dumnealui Costandin Vel Vor[nic] i dumnealui Costandin Vel Ban, i dumnealui Dumitrașco Vel Log., i dumnealui Costandin Vel Clucer, care carte o au întărit și Măria Sa Costandin Racovișă Vvd. Pentru aceia dar și noi așa am găsit cu cale și cu dreptate ca hotărnicia cea dintăiu, din zilele Măriei Sale Grigore Vvd. să rămîie, de vreme că nu este făcută după cum să cade. Și, precum s'au hotărît de al doilea rînd, așa am hotărît și noi, să-și ia igumenul minăstirii Sfintu-Gheorghe 24 de boieri hotarnici și să meargă în fața locului și să-și hotărască moșia prin carte de blestem: după cum va fi stăpînit jupîneasa Safta Negoiasca și Despa Drăgoiasca, așa să stăpînească și minăstirea, fiind dată danie de dumnealor. Așijderea și moșnenii iarăș într'acelaș chip să urmeze, dînd cartea noastră la mîna lui popa Oprea cu cetașii lui de judecată. I aceasta.

Maiu 24, 1756.

Filaret al Ungrovlahiei¹.

[Judecata dintre moșnenii gemeneni și egumenul minăstirii Sfintu-Gheorghe, nu se stînge rîpede. Ea durează încă și în 1780, după cum se poate vedea din cele de mai jos :]

Prea-înnălțate Doamne,

Din luminata porunca Innălțîmii Tale vătăful de copii de

¹ Mitropolitul Filaret Michalitzî, de neam grec, ca și predecesorul său Neofit, păstorește între 1754 și 1760.

Divan au adus la judecată înaintea noastră pă Tudorache Căpzi, vechil de spre partea părintelui igumenului sfintei mînăstiri Sfintul Gheorghie cel Nou, cu jalba ce au jăluit înmăntimii Tale numitul igumen pentru Radu Vărzaru i Bratu i Proca i Radu Vircescu cu cetașii lor din satul Gemenile sud Dîmbovița, zicînd că, avînd sfînta mînăstire moșie acolo de danie de la răposata Safta Negoiasca Logofeteasa și de la răposata Despa Drăgoiasca, pă care o are și hotărîtă cu trei hotărnicii, și mai sus numiții moșneni au impresurat-o, și zice că ei între ei s'au pus de au strîcat hotărnicia și au împărțit moșia mai toată și și-au pus și pietre tot ei, arătîndu-ne numitul vechil și o hotărnicie cu [lea]t 1754, Apr. 16, de sint ani 26 de la hotărnicia acelei moși. Pață fiind Radu Vărzaru, i Bratul, i Proca, Radu Vircescu înaintea noastră, s'au întreat ce au să răspundă la aceasta, și ne arătară o anaforă a dumnealor răposatilor velișilor boieri după acea vreme, cu [lea]t 1755, Noiembrie, cu un an mai în urma acei hotărnicii, ce ne-au arătat vechilul igumenului, cu care o anerisește pă acea hotărnicie a 24 de boieri, arătînd că s'au făcut greșeală la hotărnicie, iscăliți fiind în anaforă răposatul Costandin Dudescu Vel Vor., i răposatul Costandin Crețulescu Vel. Ban, i răposatul Dumitrașco Racovița Vel Log., și răposatul Costandin Cîndescu Vel Clucer, și întărită de Costandin-Vodă Gehan, intru care scrie că, după porunca Măriei Sale, au cercetat pricinile ce au avut popa Oprea i Radul i Gheorghie i Stanciu Oncescu i Dinul i Ion Pîrcălabul și cu cetașii lor moșnenii de la Gemenile sud Dîmbovița cu igumenul sfintei mînăstiri Sfintul Gheorghie pentru moșia de munte Gemenile de acolo, și zice că, cetînd dumnealor toate scrisorile mînăstirii și cărțile de hotărnicie ce au arătat, arată că s'au văzut că acei 24 de boieri hotarnici ce să cuprind în cartea dă hotărnicie pe care o văzurăm la mîna numitului vechil au urmat la hotărnicie după judecata ce s'au făcut cu hotărîre din Divan, care acea hotărîre din Divan arată că s'au fost făcut cu greșală, căci li se fusese poruncit să facă moșia masă și să dea mînăstirii tot de o parte și moșnenilor de altă parte. Dar, fiindcă moșiile de munte nu se aseamăna cu moșiile de cîmp, ca să se poată să se facă masă, fiindcă este munte și nu este moșia tot de o potrivă, și din început, de la strămoși care unde au găsit cîte un loc de casă, acolo și-au făcut casă și la alt loc au curat pădure și și-au făcut livezi de fin, de pomi sau loc de hrană, și alt moșnean într'alt loc asemenea și-au făcut, care așa dintru început, care unde au cuprins, acolo au și stăpînit, iar moșia de pădure, fiind tot de o potrivă, se stăpînia de-a valma, luîndu-și fiecare parte după delnișle ce aveau, și cu toți se odîhniau, și zice că, de vreme ce unii din moșneni și-au fost vindut părțile lor de moșie la răposatul Pană Negoescu biv Vel Log. și la alții; de la care bo-

ieri are mînăstirea Sfintu Gheorghe această moșie ce o caută, arată într'acea anaforă că au găsit cu cale ca hotărnicia acelor 24 de boieri să rămîie jos și de iznoavă să se facă cartea Măriei Sale răpos[atului] Costandin Vodă Cihan către ispravnicii de județ și la alți boieri, să meargă în fața locului la acea numită moșie, ca să cerceteze și să adevereze delnița fieștecăruia și căminurile și locurile, curăturile, prin mărturisanie de oameni bătrîni și prin carte de blestem pã unde au stăpînit jupîneasa Negoiasca și jupîneasa Despa Drăgoiasca, livezi, curături, căminuri și moșie partea lor, care s'au dat danie sfintei mînăstiri Sfintul Gheorghie, și pe acolo să dea și acum și să stăpînească căminurile, livezile, curăturile înfundate precum s'au stăpînit de la moși-strămoși, înfundate. Iar, cînd ar fi putut acei 24 de boieri să-i așeze ca să dea din curăturile și livezile mănăstirii ce vor cădea pe partea de moșie, a moșnenilor schimb megiașilor pentru curăturile și livezile moșnenilor ce vor cădea pã partea dă moșie a mînăstirii, curătură pentru curătură, pomî pentru pomî, ca să nu mai aibă a stăpîni unul în moșia altuia, bine ; iar, neputînd așeza într'acestaș chip cu schimb, atunci să-și stăpînească fieștecare locurile lor înfundate, însă : cîmpuri, livezi, curături vechi, ce au avut fieștecarele făcute mai dinainte, pe cînd stăpînia jupîneasa Safta și Despa Drăgoiasca ; iar, de atunci și pînă la cercetarea răposaiilor velișilor boieri de să va dovedi cum că vre unii din moșneni au deschis cămin nou, sau au făcut curătură sau livezi de pomî pã delnițele mănăstirii, aceia să fie lipsiți, și curătura acela și livedea ce vor fi făcut ei de atunci încoace, să rămîie supt stăpînirea mînăstirii, dîndu-le și foi de adeverîntă la mîna fieștecăruia, ca să știe care cite delniți are și pe unde să-și stăpînească căminurile, livezile, curăturile, și să fie și o, parte și alta odihniți, și să lipsească și pricinile de la mijloc. Care anaforă o văzurăm întărită de Măria Sa Costandin-Vodă Gehan cu hotărîre, cunoscîndu-să făcută cu cale și după dreptate, ca după cum scrie mai sus să să urmeze. După care anaforă răspunseră mai sus numiții pîrîți cum că atît mai dinainte, din vechime, de la moși-strămoșii lor, cît și de atunci și pînă acum de la acea cercetare a dumnealor răposaiilor velișilor boieri, tot într'acestaș chip și-au stăpînit căminurile, livezile, curăturile și locurile înfundate, fieștecare cu bună pace și nesupărați de nimeni pînă acum, iar nu după hotărnicia acelor 24 de boieri.

Ne mai arăta numiții moșneni o carte de judecată a Prea Sfinției Sale răposatului părintelui Mitropolit Filaret, cu leat 1756, cu un an mai în urma anaforalii velișilor boieri, ce-au avut al doilea judecată înaintea Prea Sfinției Sale, cu episcopul sfintei mănăstiri a Sfintului Gheorghe, Samuil, tot pentru această moșie și să văzu că scrie a să urmă tot după hotărîrea ce

au făcut răposajii veliții boieri, fiind după dreptate. Care și noi după cercetarea ce făcurăm acum, și ne mai avînd numitul igumen prin mai sus numitul vechil alte dovezi, cărți și scrisori mai în urma aceștii anaforale și a cărții de judecată a Prea Sfinției Sale răposatului părintelui Vlădichii Filaret ce au fost Mitropolit, de altă cercetare și judecată de atunci încoace, ca să aneri-sească acea hotărîre a răposajilor veliților boieri, nici au stăpînit igumenul după acea hotărnicie nici de cum pînă acum, și pîrișilor ce să numesc mai sus: Radu Vărzaru, Bratu, Proca și Radului Vărcescu cu cetașii lor, le-au fost stăpînirea nestrămutată pînă acum, tot după cum să coprinde în anaforaua răposajilor veliților boieri, asemenea găsim și noi cu cale a le fi stăpînirea cu bună pace și de acum înaintea, după cum le-a fost din vechime, cu bună pace de către igumenul sfintei mănăstiri a Sîntului Gheorghe, și igumenul să-și stăpînească dania ce are de la Safta Negoiasca și dela Despa Drăgoiasca după zapisele și scrisorile ce va fi avînd. Noi de cercetarea ce făcurăm arătăm înălțimii Tale, iar hotărîrea desăvîrșit rămîne a să face de înălțimea Ta.

1780, Mart 10.

...Dudescu biv Vel Ban, Gh'orma Vel Vor..., Vel Log.

[Alexandru Ipsilanti întărește hotărîrea acestor boieri, cu cuvintele :]

Io Alexandru Ion Ipsilant Vvd. i gpdr. zemle vlahiscoe.

De vreme ce, după arătarea dumnealor veliților boieri, în douăzeci și șase de ani ce se văd trecuți de la hotărîrea după urmă pînă acum, igumenul n'au mai pornit altă pîră, știind și fiind tot de față, și de vreme ce și atunci s'a cunoscat pîra ce făcea igumenul fără de cale, după cum și acum, întărim hotărîrea aceasta a dumnealor veliților boieri, ca după cum scrie mai jos, să se urmeze.

1780, Martie 20.

P. gpd.

[În acest chip se stinge judecata între moșnenii gemeneni și igumenul mănăstirii Sîntul Gheorghe.

Moșnenii nu stau multă vreme în liniște. Ei au judecată în timpul Domniei lui Vodă-Caragea, cu Alexe Suditul din Tîrgoviște. Acesta luase în căsătorie pe fiica unui moșnean din Gemenile. După căsătorie, precum zic chiar moșnenii într'o jalbă înaintată lui Caragea-Vodă, a umblat prin «vielene mijloace, ca să rupă din trupul moșiei Gemenile. Am pătimit și pătîmim hrăpîri din veniturile părților noastre » Numitul Alexe Suditul nu voia să scoată nici foaia de zestre a soției sale și nici zapisele de cumpărătoare, supt cuvînt că i s'au ars de-odată cu

casa. De asemenea nu voiã nici carte de blestem sã primeascã. Prin astfel de mijloace viclene și prin amenințãri cãuta sã rupã cît mai multe din pãrțile moșnenilor. Moșnenii din Gemenile încheie astfel jalba cãtre Vodã-Carageã : «...au poruncit slujitorilor de m'au scos pe poartã afarã și, pe de altã parte, am vãzut... tovarãși ai mei moșneni, proști fiind, îi silea la blestem, iar, pe de alta, chiar slugile numitului Alexe umblau... țiid calea pãrtașilor mei, miglisindu-i dupã povãturile stãpînului sãu, fãgãduindu le stãpînire..., dîndu-le vin, rachiu prin cîrciumi, fãgãduindu-le și bani..., iar iar pe noi ceilalți moșneni gemeneni, va sã ne lase de tot sãraci de dreptul nostru...

Ne rugãm Mãriei Tale sã te milostivești cu a sã da strajnicã luminatã poruncã, unde sã cuvine a sã sãvîrși hotãrîrea ce este datã, și sã fiu cunoscut și eu lancu Vãrzaru, precum și pãrtașii mei în judecatã, și anaforaua dumnealor veliților boeri m'au dovedit de stãpînitor singur pe un moș și tovarãșii mei moșneni toți, cu douã mînãstiri, pã doi moși..., Gemenile fiind pã trei moși, ca sã mi se siguriseascã dreptul meu de la dînsul și împlinirile de pagubele ce ne-au fãcut.

Robii Mãriei Tale :

lancul Vãrzaru, împreunã cu ceilalți moșneni ot sat Gemenile sud Dîmbovița.»

Jalba aceasta n'a fost bine pãstratã. Din toate cele patruzeci și douã rînduri cite are, nu se pot celi la fiecare rînd cite douã cuvinte, cãci textul e rupt.

Logofãtul de Țara-de-sus este îndatorat sã cerceteze jalba și sã arãte în scris. Iatã și cele ce aratã dînsul:]

Prea Innãlțate Doamne,

Dupã luminata poruncã a Innãlțimii Tale, ce mi se dã la aceastã jalbã a lui lancu Vãrzaru, împreunã cu ceilalți moșneni ot satu Gemenile sud Dîmbovița, fãcînd cercetare, sã vede cã arãtarea jãluitoifului este cum cã dumnealor ispravnicii cu pricinuire cã numele jãluitoifului nu ar fi trecut în luminatã hotãrîrea Mãriei Tale ce s'au dat în Divan la trecutul Ghenar 28 al acestui lt., vãzui coprinzîndu-sã cã cumpãrãtorile ce sã vor fi fãcut de pîritul Alexe într'acel hotar Gemenile ori pe numele lui, sau pe al Aniții, soției lui, sã li iea moșnenii [gemeneni] în stãpînirea lor, întorcînd cel adevãrat preș al cumpãrãturii, iar partea dã moșie a soției sale, citã sã va dovedi cã i s'au dat zestre de pãrinții ei într'acel hotar, sã rãmîie în stãpînirea ei ; care aceastã parte a ei de zestre sã poruncește dumnealor ispravnici ai județului ca prin tragere de hotar la fața locului sã i se aleagã și sã i se împietreascã din toate pãrțile, spre a-i fi știutã stãpînirea, ca sã nu mai facã cãlcãre moșiei moșnenilor. Și zice jãluitoiful cã de atîta vreme au mers cu [hotarnicu] și cu luminatã hotãrîrea Mãriei Tale la dumnealor ispravnicu județului și dumnealor nicio izbãvire nu dã dupã luminatã ho-

tărirea Mării Tale și prelungeste pă jăluitar de s'au stins cu cheltuiala, căci, după ce au mers la fața locului cu hotarnici ca să aleagă partea de moșie de zestre a soției numitului, nu s'au putut [alege] din pricină că numita nici sineturi voește a scoate, nici carte de blestem nu primește. Găsesc cu cale să fie luminata poruncă Mării Tale către dumnealor ispravnicii județului ca până în soroc de douăzeci zile să dea săvârșire luminată Măriei Tale hotărâri, cu urmare întocmai, îndatorind pă numita ori sineturi doveditoare pentru partea ei de zestre să se scoată, sau să primească carte de blestem și ceia ce va primi să i se dea în stăpînire, și mumbașir hătmanesc ce este acolo să facă zapcîlc... Că, mai făcîndu-să vre-o prelungire jăluitarilor, cine va fi pricina zătîcnirii, va plăti cheltuieli ce să va întîmpla, iar, pentru că zic jăluitarii cum că n'ar fi cunoscînd pă jăluitarul Iancu Vărzaru cu frații lui de moșneni, făr' de cuvînt le este părerea, [căci] anaforaua dumnealor velișilor boieri, prin amărînta cercetare ce li s'au făcut, față cu moșnenii, să arată că [moșia] aceasta să împarte în trei părți: o parte este a boiernașilor Vărzari, adică jăluitarii, o parte a mănăstirii Radu-Vodă cu Onceștii și a treia parte are mănăstirea Sfîntu-Gheorghe cu Virceștii și Băldășeștii. [Arată] jăluitarul că, din pricină că au fost bolnav, cînd i s'au cercetat pricina la dumnealor velișii boieri, de aceia nu-i este trecut numele. Iar la Divan înaintea Măriei Tale iarăși chiar jăluitarul Iancu Vărzaru [au fost], care rămîne a fi cunoscut că Vărzarii sînt moșneni, și luminată hotărîrea Măriei Tale să o puie în fără cătuș de puțină schimbare.

1818, Iunie 21.

... Vel Log.

Io Ion Gheorghiu Caragea Vvd. i gspdr.

Cu cale fiind anaforaua aceasta a dumnealui Vel Log. de Țarade-sus, poruncim Domnia Mea dumneavoastră, ispravnici ai județului, ca prin orînduitul [mumbașir] sa faceți urmare întocmai precum mai sus să coprinde.

1818, Iunie 25.

(Pecetea țerii
aplicată cu roșu.)

[Judecata moșnenilor Gemeneni se sfîrșește abia în 1836. Toate actele vechi se păstrează în bună stare, afară de jalba moșnenilor dată către Vodă-Caragea. Socotim că s'a adus cu aceasta lumină asupra trecutului satului Gemenea.]

Preotul Ion Răuțescu
(Dragoslavele, Muscel.)

Cîteva rînduieli

pentru viața monahală, date monastirilor din Moldova pe vremea Mitropolitului Veniamin Costachi, în 1813¹.

Ascultarea și supunerea dintru început de sfintele puteri se săvîrșesc cu multă frică și luare aminte, că, multe fiind și de multe feluri, se supun întru toate voii lui Dumnezeu; căroră urmînd și, sfinții Apostoli, au alcătuit acea petrecere cerească în Ierusalim: „Că era, zice, inima celor ce crezuse una“, și celelalte, după cum se scrie în „Faptele“ lor. Dela care și Sfinții Părinți cei după vremi luînd [pildă], și-au împodobit viețile lor cu bune rînduele și petreceri plăcute lui Dumnezeu. Deci, fiindcă bunele rînduele și viețuirea pe care o au așezat răposatul părintele Paisie starețul în sfintele monastiri Neamțul și Secul, luată fiind și alcătuită din hotărîrile sfintului și marelui Vasilie și duple rînduelile și învățăturile Sfintului Teodor Studitul și altor sfinți și purtători de Dumnezeu părinți, cari au avut viață de obște, am cunoscut și am văzut că în soborul acestor monastiri se trec cu vederea mai de toți, și au început a se defăima numele lui Dumnezeu prin nerînduelile care se urmează. Pentru aceasta am hotărît să vă arătăm prin ponturi (puncte) cum să urmați anume.

1. Ascultare și supunere să păzească toți, fără cîrtire și fără de împotrivire, cătră înainte-stătătorul, după mărturiile Sfinților Părinți; iar care nu vor urma după cum poruncim, să se canonisască după canoanele Sfintului Vasilie celui Mare.

2. Fieștecarele să-și mărturisască gîndurile și faptele în fieștecare sară, iar mai virtos cei noi începători, că de aice se începe buna viețuire după voia lui Dumnezeu și îndreptarea vieții.

3. Fieștecarele averea sa osebită să nu aibă, nici să fie la sine bani fănuți, ci, de are cineva dela neamurile sale sau de aiurea, să-i deie în mîna starețului sau a duhovnicului său; iar la sine să nu fie nicidecum, precum se urma și în vremea starețului Paisie.

4. Cumpărăriile și vinderile în opște, cele unul dela altul, să nu fie în sobor; așîderea și rucodelie sa nimenca să nu aibă voe a o vinde la tîrg, ci la cămara de obște să o dea, de unde își ia fieștecarele cele spre trebuință.

¹ După un manuscris pus la îndemînă de d. profesor Justin Frățiman din Chișinău.

5. Din biserică să nu se scoată părinții și frații în vremea pravelii, pentru niciun fel de ascultare, ci pentru ascultările care urmează de nevoe în monastire de obște altă vreme să se unească.

6. Masa de obște să fie; în toată vremea după amiază-zî, și dela 1 Septemvre până la 1 Maiu, să fie odată în zi, afară de lăsatul secului; la care mai de-apururea și însuși starețul cu cei de pre lîngă sine, cu toți duhovnicii, cu ieromonahii și cu toți părinții soborului, afară de bolnavi și de cei ce pentru pricinii binecuvîntate nu vor putea să șază; iar să nu se împartă pre la chilii, și la masa de obște să rămîie burlacii și cei mai nesocotiți. Însă nici din bucatele ce se vor face pentru părinți la kuhnea obștiei să nu se împartă pre la lucrători și pe la burlaci, ci pentru toți cei de ast fel să facă bucate țărănești la kuhnea dela odae, și acolo să mîinice. Că la trapeză și din bucatele dela trapeză nu blagoslovesc a mînca mirenii, ci numai părinții și frații cei ce poartă scufie, și cu chipul acesta pot fi ceva mai spre mulțumire și bucatele de obște, și a nu fi siliți a-și purta de grijă să aibă bucate pe la chilii. Iar, cînd starețul cu cei de pre lîngă sine nu vor putea ședè la masa de obște, vor ședè împreună toți la trapeza dela chiliile stărețești, pîzînd aceiaș rînduială cu cetire și cu tăcere ca și la masa de obște.

7. Veniturile tuturor banilor să se strîngă întru o ladă, care să fie cu două lăcăți, și o cheie va fi la stareț, iar alta la econom; și, cînd va fi trebuință pentru bani de cheltuială a se scoate, vor fi aceștia doi împreună, starețul, economul și altul din duhovnici vor da în mîna cămărașului o somă de bani, cît se va socoti, și, cheltuindu-se aceia pre izvod și anume, iar se va urma asemenea.

8. Leafă hotărîtă dela camară la nimene să nu se dee; ci ceia ce va socoti starețul că este de nevoe după trebuința fiecărui se va da.

9. Pecețile monastirilor vor fi sub lăcăță, și cheia la starețul.

10. Adunările și mîncările împreună unii cu alții pe la chilii cu tovarășii, care prea s'au înmulțit în obște, dintre care se nasc toate împărecherile, sfaturile cele rale spre surparea dragostei, vorbele cele deșarte și necuvioase, dintru care se cresc patimile și tot răul izvorăște, să se părăsască de acum înainte de tot; iar care nu se vor supune și nu vor asculta, orice față

ar fi, să se canonisască greu după canoanele Sfântului Vasilie cel Mare.

11. Bețiile dintru care unii se și primejduesc și trupește și sufletește, dînd sminteală și fețelor celor din afară și multă vătămare celor din lăuntru, cu totul să înceteze; iar cari nu vor urma așa, greu să se canonisască, și, de nu se vor părăsi, să se pedepsească, măcar și din cei ce slujesc altarului de ar fi.

12. Chelarul să fie om bătrîn, înfrinat și păzit din spre băutură, și cu dreaptă socoteală, nepărtinind nici într'un chip, și să aibă a asculta numai de singur starețul, și fiecărui numai porția sa de vin să-i dee, iar mai mult nu.

13. La tîrg să nu fie volnic a merge fiecare, după cum s'au mai obicinuit; ci să se aleagă de starețul doi părinți din Neamțul și unul din Secul, înfrinați nesmintitori, care să cumpere cele de trebuință la obște, și nimene în tîrg să nu mănînce, nici băutură bețivă să nu bea, după cum au fost hotărit de starețul Paisie.

14. Vînzarea băuturii de pe la chiliile de afară să lipsască, că de aicea să pricinuesc bețiile și toate smintelile, și „amar prin cela ce vine sminteala“ au zis Domnul. Iar carele se va afla a vinde băutură bețivă la chilie, tare să se pedepsească, după cum va voi starețul, cu canoanele Sfântului Vasilie.

15. Pe la mitoace afară să nu se rînduască cei pătimași și neputincioși, că mai bine este a se păgubi monastirea cu orice pagubă, decît să-și piarză cineva sufletul, după învățăturile Sfinților Părinți.

16. Cai osebiți ai săi nimene să nu aibă, ci numai care sînt cu ascultările cele de obște însărcinați vor avea voie a-și ține cai, însă de obște.

17. Arme, nimene din călugări în obște să nu aibă, căci arătat este că unde sînt arme, nu este viață călugărească, nici postnicească, ci arnăuțească și volintirească, căci aceia metaherisesc arme, iar nu postnicii.

18. La preumblări cu trebuință prin preajma monastirii să poată fiecare din părinți și cu blagoslovenia duhovnicului său a merge. Iar afară, la locuri mai depărtate, fără de blagoslovenia starețului nicidecum să nu se ducă, nici măcar până la Secul.

19. La maice fără blagoslovenia starețului nimene să nu în-

drăznească a merge, ci, cînd va avea trebuință cineva, luînd blagoslovenie și arătînd starețului pricina, așa va merge și, ajun-gînd acolo, la poarta monastirii, să înștiințeze pe starețu sau pe iconoama, și să-l rînduiască la arhondaric și acolo, de va avea neamuri va isprăvi ce va avea de vorbit, iar nu pe la chi-liile maicelor să fie gazde, precum s'au obicînuit unii. Iar acii ce nu vor urma așa, să vor canonisi.

20. După pavecerniță nimene unul la altui fără blagoslovenia duhovnicului său să nu meargă, nici să se strîngă stoluri prin monastire, sau la poartă să vorbească deșărtăciuni.

Acestea de Sfinții Părinți fiind mărturisite și de fericitul întru pomenire starețul Paisie așezate și păzite, iar acum de cătră sobor uitate și trecute cu vederea, poruncim ca iarăși să se înoiască și cu toată amănunțimea, cu toată osîrdia, cu toată evlavia și luarea aminte să se păziscă de cătră toți soborul părinților ce sînteți viețuitori atît în monastirea Neamțului, cît și în Secul și întru toate schiturile. Iar carii n'ar vrè să le primească ca pre niște de suflet folositoare și mîntuitoare, și ca pre niște mărturisite de Sfinții Părinți, și-ar cîrți socotindu-le îngreuitoare și de prisosit, pe unii ca aceștia să-i sfătuiască odată, și de două ori, și de trei ori, după cuvîntul Domnului, și, de vor asculta și se vor îndrepta, bine; iar, de nu, să se iz-gonească din sobor, ca nu și pre celalalt trup al soborului să-l vateme, ca niște mădulări putrede.

Aceste ponturi să se citească de patru ori întru un an: La lă-satul de frupt al postului celui mare, la cel al postului Sfinților Apostoli, la cel al postului Adormirii și la cel al postului Na-șterii Domnului. Deci, pe cei ce le vor păzi și le vor urma, din suflet îi blagoslovesc, iar pre cei ce nu le vor păzi și le vor defăima, ca pre niște înpotrivitori ai binelui și ai unirii frățești îi avem neblagosloviți și neiertăți, pînă cînd nu se vor căi și nu vor pune început de îndreptare.

S'a dat în S[fința] M[itropolie] în orașul Iași, la anul 1813, Ghenar 5. (Publicate de Episcopul Visarion al Hotinului.)

* * *

Cu privire la episcopul Clain

Generalul Bartenstein cătră Curte.

Der ehemalige Bischof von Fogarasch, Baron von Klein, ist ein verschlagener, zugleich aber unruhiger und gefährlicher

Mann. In die ersten Jahre hatte er den Hof durch einen bezeugten grossen Eifer für die Union und sonstige Scheinheiligkeit stark eingenommen und damit Gnaden sich zugezogen. Als man aber dessen Verlangen nicht ersättigen können, ist er nach Siebenbürgen zurückgekehret, hat heimliche Zusammenkünfte allda gehalten und auf weniger nicht als den Abfall von der Union angetragen.

Als man es nun durch aufgefangene Schriften entdecket, hat man ihn anhero gelocket und eigene Räfhe benennet, welche ihn zur Rede stellen sollten. Allein, als er aus denen ersteren ihm vorgelegten Fragstücken abgenommen dass seine Unterbaungen nicht verborgen geblieben, ist er in der Nacht von hier entflohen und hat auch so zu Rom sich zu verstellen gewusst, dass es viele Mühe gekostet um ihn zu vermögen das Bissthum abzutreten. Auch in der Entfernung hat er verschiedene unanständige Brieffe nach Siebenbürgen geschrieben und, so lang er in ware, hat es immer zu Irrungen und Unruhen abgesetzt. Da nun ohne dass die dortige nicht unirten Wallachen nicht wenig unzufrieden seind, dass keinem in hiesigen Landen sich befindenden Bischoffen ihres Glaubens der Zutritt zu ihnen gestattet wird, so getraue mir nicht einzurathen, ihm, Baron Klein, die Anherokunft zu gestatten.

Wien, 28 Oct. 1757.

(Originalul în Archiwele Statului din Budapesta. Actele comisiei pentru examinarea Unirii în Bihor, an. 1756-5, raftul II, no. 67. Publicat de N. Fîru.)

* * *

Hirtii referitoare la moșia Stăncești (Prahova)

I.

Scis-am eu Neca Izrum (?) acest al meu zăpis cum să să știe că am vîndut ocina de la Stăncești partea mea cît să va alege, și o am vîndut jupînului Costandin drept aspri gata trei mîi, și am vîndut cu locul de casă ce să va alege și cu casa ce vor fi și cu tot, și am vîndut de bună voia mea și cu știrea altor frați, și pentru credință am pus și pecetea.

Luna Avgust 26, leat 7144 (1636).

Scriitor Popa Iani ot Cîmpina i mărturie.

II.

Adecă eu, uncheșul Pătco, și cu feciorul meu Mihaiu mărturisim cu al nostru zapis cum să știe că am vândutu parte noastră de ocină den Stănțești câtă amu avutu parte, de galbeni 5, parte ce'm fostu cumpăratu de la Chirca, și am vândutu jupânului Costandin dreptu acei bani ce spunu mai sus gata, și amu vândutu de bună voia noastră și cu știre fraților noștri cari amu avutu, ca să fie jupânului Costandin moșia, și feciorilor dumneloi, și cu știre fraților căfi sântu în satu. Și pântru credința ne'm pus și pecețile. Și, cădu s'au vândut această moșia, fost-au corsul anilor vălet 7145 (1637).

Pis. mță Iunie, dni 8.

Pecete.
Eu Mihaiu.

- + și am scris Popa Mane ot Stănțești acest zapis.
  - + și mărturie jupan Iano și jupan Hriza mărturie.
  - + și mărturie diaconul Daniilă.
  - + și jupan Ghinea Paripa mărturie și Radu Armașul mărturie.
  - + și jupan Ghinea mărturie și jupan Tănasiu mărturie.
  - + și jupan Proca mărturie și jupan Iano Șofrangeul.
- Pe V^o: 7145.

Zapisul uncheașului Pătco pântru partea lui di moșie din Stănțești.

III.

Adică eu, Isar¹, fratele lui jupan Cristii ot Stănțești, scris-am acest al mieu zapis la vreme de [moarte], să știe cum am lăsat ocina mea din Stănțești, din cîmp și de la sat și cît să vă afla partea mea, la mina jupin Ștefului ot Stănțești, să mă pomenească și să mă grijască cum va trebui mai bine, și, cînd o am dat eu, au fostu popa Manol și diaconul Daniilă și jupan Iano și jupan Costandin Radul Vel Armaș, și [oameni] de omenie, și cine să va rădica peste cuvîntul mieu și rudele mele, acei oameni să fie procleți și să lăcuiască într'un loc cu Iuda și cu Ariie, [cine] să va rădica piste zapisul mieu. Luna Apr., zile 18, l. 7148 (1640).

¹ Numele de familie Isar există și azi la Cîmpia.

Eu, Popa Mania, mărturisesc, duhovnicul lui Isar.
 Jupan Iano mărturisesc.
 Dicu Ioan ot tam mărturie.
 Și eu, Radu vel (?) Armășal, mărturie.

IV.

Adică Ileana, fata Banului Iano, și cu sora mea Mariea și cu feciorii noștri ciți Dumnezeu ne au dăruit, anume: Stoica și Bratul, scris-am acest al nostru zapis ca să fie de mare credință la mina jupînului Costandin din Stăncesti, pentru că am vîndut un vad de moară dumnealor, să fie moșie dumnealor și feciorilor dumnealor, și este vadul de moară la Teleajănul, și este pre ocina Pleaniților, și am vîndut cu vola tuturor feciorilor. Pentru că acest vad de moară au fost din preună cu sora mea Mariea, și am avut ocină și la Valea Rea din preună, ce am schimbat de i-am dat ocina de la Valea Rea, partea mea cît mi s'au venit, pentru acel vad de moară de la Teleajăn, și l-am vîndut jupînului Costandin din ... de a mea voia, drept lei 5 pl., bani gata. Și, cînd am vîndut acest vad de moară, au fost jupînul Iamandi în Tîrșor și jupînul Pană șade în Negoești, polcovnicul Anton cea și ial șade în Stăncesti, Tănase și Proca și Enache, feciorul Procăi, și uncheașu Hrizea și mulți oameni buni, cît n'am putut scriia, și am scris eu, Borcea Spăt[ar], [feciorul Radului iuzbaș Mehedințul ot Tîrșor.

Mai 27 [leat] 7152 (1644).

Radul Iuzbaș.

V.

Milostiu bjiu Io Costandin Cehan Racoviță Vvd. scris-am Domniia Mea cinstit și credincios boerul Domniei Mele Mihaie Măgureanu Vel Stolnic, ispravnic sud Prahova, și îl facem în știre că aici la Domniia Mea au dat jalbă Drăghici de aici dăn București pentru Radul Stăncescu și pentru Sanda de la Stăncesti, de aici, dintru acest județ, zicînd că are moșie împreună cu dînșii în hotarul Stăncestilor. Pentru care avînd ei pricină între dînșii, au luat boeri hotarnici de li s'au hotărit acea moșie unii de către alții. Iar acei mai sus numiți acum ar fi stînd înprotivă de nu vor să dea și ei cheltuiala,

adedu dumnealui Vel Postelnic, căci nu ar fi vrînd să dea jăluitarului acestuia dăjmă ce au luat după moșia lui în ani șapte. Pentru care iată că-ți scrie Domniia Mea să trimiți să aducă pă acest Radu și pe Sanda de care să jăluesc și puindu-se față cu jăluitarul, acesta să le iei seama foarte cu amăruntul și, de va fi așa după cum să jăluește, să-i apuci să împlinească atît avaeatul dumnealui Vel Postelnic pe stinjenii lor de moșii ce vor fi avînd, cît și dijma ce au luat după moșia lui. Iar, de va fi pricina într'alt chip, să-i judeci și, ori în ce chip vei găsi cu cale și cu dreptate, să hotărăști prin carte de judecată, la care parte să va cădea, iar, neodihnindu-să vre o parte pe alegerea ce le vei face, cu soroc să-i trimiți aici să stea față la Divan.

Aceasta am scris Domniia Mea. Luna Martie 13, l. 1754.

Prociț Vel Logofăt

(Comunicate de
Anton Oprescu.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DĂRI DE SAMĂ

I. Ursu, *Biblioteca Istorică, no. 1, Petru Rareș*, București 1923.

E o presintare populară a vieții neastîmpăratului fiu al lui Ștefan-cel-Mare. Expunerea e făcută cu o vădită iubire pentru această excepțională personalitate, pentru acest om al Renașterii, de care și altă dată s'a ocupat autorul.

Unele afirmații nu se pot dovedi. Numele de Rareș nu pare a veni de la mama lui Petru-Vodă, ci a însemna numai înfățișarea spînatecă a fiului; cînd oare unui Domn i s'a zis după soțul mamei sale? Petru nu putea fi izgonit, din teamă de intrigi, de către vre-o rudă a sa, fiindcă nimeni nu-l știa fiu de Domn: «Pescăria» lui e de sigur marele negoț cu pește în Polonia. Fiul la Constantinopol al lui Ștefan-cel-Mare de care vorbește Leonard de'Massari nu poate fi acest bastard, pe care Turcii nu l-ar fi primit, ci, Alexandru-Sandrin fiind mort, fiul acestuia, viitorul Ștefan Lăcustă. Nu numai «Germanii și Sașii» (*sic*) voiau pe Ferdinand de Habsburg rege al Ungariei. Nimic nu arată că Rareș ar fi avut ca directivă ruperea de Turci, cari-l garantau față de Unguri și Poloni, nici refuzul tributului,

De ce s'ar zice Lippa Lipovei noastre? Legătura cu Zápolya era determinată de simple considerații de oportunitate. Se ieau prea ad litteram veștile de prădăciuni moldovenești în Ardeal. Inscripția de pe mormîntul Mariei lui Rareș e și la Kozak, mai îngrijit decît la Melchisedek. Simigianus nu e un contemporan al luptei de la Feldioara.

Interesant pasagiul din Verancsics în care se spune că pe la 1530 Turcii se temeau ca Moldova și Țara-Românească să nu se unească (pp. 22). E un merit al d-lui Ursu că l-a relevat. Partea cea mai bună a lucrării e descrierea vioale a luptei de la Ober-tyrn. În general partea a doua are o altă stăpînire a materialului.

În scrisoarea boierilor nu poate fi vorba de un Arab, ci de un «Arap». Rareș putea fi, în Pera, numai liber, nu deținut. Relevarea, în broșura lui Szilágyi despre Toma Nadásdy, a uciderii Turcilor în Tighinea și a dărîmării noii cetăți (p. 64) e foarte interesantă. Actele ce am întrebuițat în «Relațiile Moldovei cu Polonia» sînt de mult publicate în *Studii și documente*, XXIII. «Oara a doua» (v. p. 92 nota 1) nu e două de noapte, ci opt, începerea nopții fiind fixată la șase (sistem păstrat la noi pană în secolul al XIX-lea, ca și la Italianii din călătoria lui Goethe). Mențin cele din Hurmuzaki, XV, p. 454 despre data morții lui Petru-Vodă. Trimeterea la *Studii și documente*, XVI, e greșită în Hurmuzaki. Trebuie p. 278.

Folositoare înșirarea biografiilor boierilor lui Rareș. Dar a fi „Arbănaș”, adică Albanes (p. 95), nu înseamnă a face parte din lumea „Levantinilor”. La Vistierul Mateiaș se uită ctitoria lui de la Coșula, *Studii și Documente* XVI, p. 279 și urm.

În celelalte capitole complementare e greu să se admită (p. 110 nota) că „cetatea Bahluiului” ar putea fi Iași, iar nu Hirleul. De sigur că Moldovenii își „aveau pe lingă soția legitimă și alte femei” (p. 111)... O caracteristică a lui Rareș era de găsit în studiul meu «Cărți reprezentative». El e, cum am spus, un om al Renașterii.

La sfîrșit o bibliografie și o bună tablă a numelor.

* * *

N. Iorga.

Victor Motogna, *Politica externă a lui Mircea-cel-Bătrîn*, Gherla 1924.

Fără a fi cunoscut lucrarea d-lui I. Mînea asupra relațiilor lui Sigismund de Ungaria cu țerile noastre, d. Motogna supune

unei revederi atente părerile de pînă acum cu privire la legăturile lui Mircea-cel-Bătrîn cu străinătatea.

Din Istoria jubilară a Ungariei (III, p. 433) d-se scoate foloșitoarea știre nouă că la 2 Februar 1395, după lupta lui Sigismund cu Ștefan al Moldovei, el era, pe cale de întors, la Neamț (pp. 11, 37). Se notează în Codicele familiei Zichy, V, p. 37, că în 1397 regele se gătia contra Turcilor, și în Katona, X, p. 425 planul Ungurilor din partidul opus lui Sigismund de a cere pe fata lui Baiezyd pentru candidatul la tron Ladislau de Neapole. Cel mai interesant adaus e scrisoarea din 1399 a lui Sigismund către Ioan de Poztochi, prin care spune că a primit scrisori de la Mircea, date din Nicopoiă Mică acum șeseseprezece zile, despre ființa la Adrianopol a lui Baiezyd. El cere să fie ajutat; altfel va căuta o cale deosebită. Regele regretă că în post nu se poate sfătui cu nime. Anul trecut, venise să dea ajutor Romînilor, dar n'a sosit nimeni.

Actul, păstrat la Muzeul Național din Budapesta, pare a fi autentic.

Cîteva observații. Prea ușor se iea numele, înviat de curînd, și fără dreptate, al lui „Radu Negru”. „Gens grandis Vlachorum” din documentul, neobservat, de la Pesty, *Krassó vármegye története*, III, p. 166, nu e „marea gintă valahică”, ci «o mulțime de Romîni». În lupta de la Cosovo nu e probabil să fi luat parte Romîni: proba adusă de autor, scrisoarea lui Baiezyd către cadiul din Brusa, e tot așa de falsă ca și alte scrisori ale Sultanilor mai vechi. Și, de altfel, „Banul Ilac”, „Banul (?) românesc” nu urmează să fie neapărat Mircea. Părerea că Mircea s'a adăpostit în Ardeal după lupta din 1394 cîștigată de el (cf. retragerea lui Mihai Viteazul după Călugăreni) nu se poate înlătura așa de ușor: Domnul putea vorbi de ce va da din țară, chiar ca exilat, ca unul care încheia învoiala cu Sigismund tocmai ca să se poată întoarce. Nu se mai poate scrie „Mușatin”, ci: „al Mușatei”. Scandalosul act de trădare atribuit lui Mircea la Posada îndată după solemnul act de unire cu Ungurii la Brașov nu-l putem admite cu niciun preț, iar Domnia usurpatorului Vlad e solid sprijinită pe un document unguresc. Actul de la 1408, care atribuie lupta lui Mircea, nu cuprinde o falsificare, ci o ignorare a realității. Indreptarea cu privire la cronologia evenimentelor din 1396 fusese făcută de d. Minea și am avut, cu mulți ani în urmă, argumentele unui German care pregătia o nouă ediție a lui Schiltberger. N. Iorga.

Andrei Veress, *Pribegia lui Gligoracu-Vodă prin Ungaria și aiurea (1664—1672)* (din „Memorille Academiei Romine“), București 1924.

Lucrarea d-lui Veress, acest escelent cunoscător maghiar al istoriei noastre (a făcut și studii la un liceu din București), e însemnată prin multele lămuriri scoase din izvoare inedite (corespondența diplomațică vienesă, aparatul epistolar al lui Kemény la Cluj, acte din Vatican) sau rare (cronicarul Ștefan Enyedi, în «Erdélyi történelmi adatok», IV; Ziarul lui Andrei Frank, în „Történelmi Tár“, anul 1888; notele lui Ioan Nemes de Hidveg, *ibid.*, anul 1902; Szilágyi, „Erdély és az északkeleti háború“, II, Budapesta 1891; Karácson-Szekfű, «Török-Történetírók», Budapesta 1916; Ravid-Efendi, în „Hadtörténelmi Közlemények“, anul 1890; Scrisorile lui Mihai Teleki (și o scrisoare a lui Ghica, 15 Februar 1665.)

Aflăm de aici că bătrînul Ghica avea vre-o șaizeci de ani la suirea pe tron, că Negoită Văcărescu Spătarul a fost în expediția de la Ujvár (p. 11; comunicație a d-lui Tuducescu), — pentru această campanie în total descrierea e foarte circumstanțială și pe alocurea nouă—, că la Leva și de Souches spunea și Turcii știaua că Domnii noștri se bat numai de silă (p. 14), că după luptă, cu retragerea Romînilor, cîteva sute din ei au fost spînzurați de Turci (p. 15). Asupra prezenței Doamnei lui Ghica în Ardeal la Racoșul-de-jos (îndreaptă d. Veress) multe știri necunoscute, mai ales după acele scrisori ale lui Teleki: era teamă ca Turcii, cari o cereau, să nu-i schimbe legea, și dragomanul Panaioti Nikussios, de și însurat, s'ar fi oferit s'o iea de nevastă (p. 21). Știri și asupra petrecerii la Budweis și Neustadt, la Kojetic a Domnului.

Dar, afară de unele tendinți, vizibile, limba este deosebit de grea, une ori greșită («amărăcioasă» ș. a.); poate că traducerea unui text maghiar ar fi avut mai multă viață (curioase și unele particularități ortografice, ca «ardeleni», «brașoveni» «deaci»). Necunoștința împrejurărilor face de se strecoară unele nesiguranțe. Podul „Tomești“ (p. 5) trebuie să fie „podul de la Tomești“. Miron Costin trebuia citat, nu numai după textul latin, ci și după cel românesc. „Cuciuc-Pașa“ nu se poate (p. 8): trebuie și un nume înainte de porecla „cuciuc“ — „mic“. „Capuci-pașa“ (p. 9) e o altă imposibilitate: trebuie „capugi-

başa" (şeful portarilor). Evliia Celebi, nu «Evliia Cselebi» (ortografia ungurească) e tradus şi de Hammer, în limba germană. E o ştire falsă aceea că s'ar fi tăiat vreodată nasul lui Şerban Cantacuz'no («Cantacuzenu») ca boier (p. 12). „Sergent-major“ pentru un general (p. 14) nu se zice. Un întreg izvor amănunţit, Viaţa lui Constantin Cantemir de fiul său Dimitrie, a scăpat atenţiei eruditului şi harnicului cercetător (pentru fuga lui Grigore chiar). Interesant Iesuitul Lingoi, poate Român, liberat de Ghica de la Tatars (p. 25), N'am văzut exemplarul tipărit de la Academie al declaraţiei lui Ghica de trecere la catolicism (p. 25, nota 5). Autorul răspinge povestirea lui Neculce că Ghica ar fi avut în exil un fiu pe care l-a botezat Leopold (op. 26-7). D. sa îl crede sincer şi chiar entusiast pe convertitul la catolicism... D. Veress a găsit ordinul imperial prin care, în Octombrie 1667, i se dădea voie pribeagului să steie la Leutschau (p. 29). A descoperit un post-script latin de cinci rânduri de mîna lui Vodă (p. 30). Peste un an Ghica se cerea desperat la Viena (Novembre, Decembre) (pp. 30-1). Dar şi în Maiu 1669 era la Leutschau, unde Doamna-i născu o fată, botezată, fireşte, catolic (p. 31), de contele Ştefan Csáky. În Octombrie Ghica trecu la Caşovia (*ibid.*). Nu-i plăcu aici, viaţa fiind şi mai îngustată, şi reveni la Leutschau în vara lui 1670 (p. 32), pentru a trece la Viena (*ibid.*). Se cerea ori la un loc bun în Ungaria-de-sus ori la Turci (p. 33). Făcea şi puţin spionaj la aceştia pentru Împărat, afirmînd însă că nici ei nu-l ţin aşa de rău ca aceşti creştini (p. 34). Cerea a fi căpitan al Ungariei Superioare, în locul amicului mort, Francisc Csáky (p. 35) La 20 Iulie 1671 pleca spre Roma (*ibid.*). Dar prin Veneţia trecu la Poartă. Doamna e trimeasă după el cu un brigantin (p. 38, nota 8). Se puteau găsi ştiri şi în cartea mea *Documentele Cantacuzinilor*. Dimitrie Cantemir nu putea copia pe Daponte, care scrie jumătate de veac după dînsul (p. 41, nota 1). D. Veress sfîrşeşte semnăind că exilul Doamnei în Ardeal a dat tema unui mult cetit roman al lui Jókai (p. 41).

Actele adause sînt de foarte mare interes.

Însemnări în Archivele de Războiu din Viena cuprind ştiri asupra pregătirii campaniei din 1664. „Pater Ioan (*sic*) Lingoi“, care „descifrează scrisorile româneşti“ în Septembrie 1664 (p. 45; şi p. 46). La 22 Octombrie se ştia că s'au cerut Domnilor 1000

de pungi de către Vizir, că Ghica nu va merge la acesta și că e gata a se uni cu Imperialii la „Szamosujvár“, adică, dacă e bine celit: Gherla (p. 47). Se dă scrisoarea lui Vodă către boieri (*ibid.*). Trimesul lor și al boierilor e Nicolae Spătarul (Spadari), care nu e decît Miclescu (*ibid.*). În Decembre se credea că Dabija, înfățișându-se la Vizir, va rămînea în Scaun, dar mergînd odată la trei ani la Poartă (p. 48). Vizirul vroia un Domn la Munteni, pe cînd Poarta pune pe altul: fiul „lui Dimitrie Stridie“ (*sic*) (Radu Leon). Gheorghe Ghica bătrînul a fost adus imediat la Adrianopol, dar Vizirul a stăruit pentru el (*ibid.*). La 22 Ianuar 1665, Miclescu, „der wallachische Secretari Baron Spatar“, cere să poată merge la Viena ca să capete primirea supț protecție a Domnului său (*ibid.*).

În Februar Ghica, aflător în Sătmar, era îndemnat să se întoarcă în Polonia, la Lubomirskt, dar el nu se învoia, fiind lucru „periculos“, și trimetea pe „secretariul său Spătarul“ la Curtea împărătească (p. 49). În acest timp, Doamna lui era în Ardeal, cerută de Turci, iar a lui Radu Leon ieșise cu așa pompă, încît Turcii au retrimes-o din Adrianopol în Capitală (p. 50). Raportul cu planul de căsătorie salvatoare al lui Panaioti îl scrie un Român balcanic, ajuns căpitan la Belgrad (*sic*): „Marco Manicato aus Macedonia, griechischer Nation und Religion“ (*ibid.*): un Manicati Safrano în Ardeal, ca negustor, în secolul al XVIII-lea; cf. numele familiei Manicalide de astăzi.

Apoi socotelile de la Budweiss (p. 50 și urm.). În April 1666 voiau să-l treacă pe Vodă la Olmütz (p. 51).

În Iunie se află că Domnul Moldovei a fost scos pentru că într'o scrisoare, prinsă, numise pe Hanul Tatarilor „împăratul său“ (p. 52). Domnul cel nou a promis să dea 5.000 de taleri pe lună favoritului Sultanului Culoğlu (p. 53).

Ghica voia să scoată în Februar 1667 de la Constantinopol pe cale diplomatică germană averea sa depusă „bei einem Baron von seinem Vetter“ (*ibid.*). În Marte, Papa intervine pentru el (*ibid.*).

În Iulie Ghica e la Neustadt în Moravia (p. 54). În Septembrie însă se cere acasă (*ibid.*). Se și dă de la Curte pașaportul pentru Constantinopol (*ibid.*). În Novembre noul Domn muntean se presintă pompos Sultanului la un întors de vânătoare: i se zicea credincios și primia caftan de Domnie (p. 55). Dădea o blană

agentului imperial german și făgăduia să ajute pe negustorii germani (pp. 55-6). Domnul trata afaceri de comerț și cu Polonia (p. 61). Ghica era în Ianuar 1668 la Leutschau (p. 56). Părea „ein feiner stiller Herr“ (*ibid.*).

În Octombrie 1670 Ghica se cerea iar să plece (pp. 60-1). Plecarea se face abia la 11 Iulie din anul următor (pp. 62-3). În a doua jumătate a lui August era la Veneția (*ibid.*). În Decembrie era la Turci, certat (p. 63). Se auzia de o răskoală a țeranilor munteni, pentru biruri (p. 64). Ajungea Domn și asigura pe Imperiali că nu-i va uita (p. 65).

Și note despre un episcop al Românilor din Croația, Gavril Miakich, și despre niște „Valahi“ din Bosnia.

N. Iorga

* * *

Daco-Romania, Buletinul „Museului limbii române“, III, Cluj 1920.

Imensul volum al „Museului limbii romine“ din Cluj pentru anul 1924 începe cu studiul, analizat pe larg în «*Revue historique du Sud-Est européen*», al d-lui G. Oprescu asupra datoriei lui Eliad Rădulescu față de Franța contemporană, lucrare plină de lucruri nouă și rare. Nu cunosc în literatura noastră o monografie de istorie literară așa de adincită. De fapt e, în mare parte, istoria ideilor marelui enciclopedist român. Bibliografia de la sfârșit cuprinde opere puțin cunoscute. Am vorbit, în același loc, și de excelența demonstrație a d-lui Gh. Capidan, care, studiind, mai ales cu privire la Bulgari, «raporturile lingvistice slavo-romine», a arătat că nu sîntem totdeauna acei cari ieau de la vecinii slavi, cum prea mult timp am binevoit să admitem.

D. N. Drăgan analizează forma populară a „Întrebării înțeleptului cu lumea“ (manuscript din Surduc, 1783). Urmează considerații de sintaxă.

De tot interesul studiul d-lui P. Grimm despre traduceri din limba engleză (raportul lui P. Poenaru a apărut întâiu în „Analele Academiei Române“, secția literară). Se identifică „Bevcreghie“ din care traduce Clain cu Beveridge, autorul unui «*Synodicon*» latin din 1672. «*Soam Tenynsiul*» din „*Funie sau frînghie întreită*“ a Mitropolitului Veniamin Costachi e alt Engles, dar mă indoesc dacă ur Tennyson (p. 285 nota 2). Se notează

cu privire la Young pomenirea lui de către Beldiman și Simion Marcovici (Lazăr Asachi a tradus, se știe, „Noaptea” lui și, după el, mult mai bine Marcovici). Vasici, Murășanu se încearcă și ei asupra aceluiași. E curios că și la 1871 și mai târziu sentimentalul poet englez află traducători. Se dovedește că «Meditațiile» din 1835 ale lui Boliac sînt o simplă imitație după Young. Thomas Grey e imitat de Gheorghe Asachi însuși.

Se cunoșteau raporturile dintre Pope și Conachi, ca și traducerile orînduite sau făcute de Eliad din Lord Byron. (O bucată din tinerețe o redă Costachi Negruzzi.) Valoarea inferioară a traducerii lui Rosetti se dovedește apoi. Influența lui Byron e atent urmărită la Baronzii, Bălăcescu, Sihleanu, Crețeanu, Bolintineanu („Conrad”), Grandea (care i se credea nepot de fiu printr’o fată din Moscopole), Șt. G. Virgolici, N. Xenopol, Macedonschi, Stoenescu, Coșbuc, Grigore Lazu, dr. C. Popescu, ba chiar... T. Maiorescu. Autorul anunță traducerea integrală a lui «Cain». Se știe cît au fost de prețuiți la noi Macpherson Ossian și Moore. Miltonul lui Eliad e mai curînd inferior; al lui Gh. Sion e mai bun. Despre traduceri din Shakespeare am vorbit și eu în «Neamul Românesc» de la Iași, și în «Neamul Românesc Literar» înainte de războiu încercasem o traducere mai credincioasă decît cele curente. Analisa pe care o dă d. Grimm e foarte amănunțită și pătrunzătoare. Este și o bibliografie a traducerilor din poezii mai noi.

D. S. Pușcariu dă „contribuțiuni fonologice».—O foarte întinsă și de mare preț cercetare e a d-lui Bogrea despre elementele de limbă cuprinse în traducerea lui Herodot. Studiile de semantică ale aceluiași arată uriașa bogăție de vocabulariu a limbii noastre.—Am vorbit aiurea de studiul d-lui Lacea despre copiștii Psaltirii „Șcheiene” și, «săsismele» în românește. — D-lui C. Tagliavini i se pare că articolul postpus nu îndreptățește la concluzii ortografice, fiind un «fenomen glotologic general». M’aș lăsa greu convins. Că se află și în armeneste ar întări tesa mea. Că se descopere și la Mordvini, ugrofinici, și la unii Semiți și Hamiți, e alt capitol de glotologie, cu asemănare întîmplătoare. La Maghiari conlocuirea ar explica existența unui articol postpositiv în dispariție. Problema trebuie pusă așa : de ce, *în margini geografice definite*, postpunerea articolului se află la un singur grup de popoare europene, legate prin trecutul lor ?

De altfel faptul că «cele trei limbi balcanice vor fi moștenit fenomenul din vechea limbă tracică local i se pare și autorului că «nu se poate exclude». Mie-mi ajunge atita pentru tesa mea, cuprinzînd și pe Scandinaui. — Considerațiile d-lui Serra despre „casalele“ din Nordul Italiei, numite, cred, după strămoși și exprimate în limbă prin finala *o* (se atrage atenția și asupra sufixului local *oroorum*) sînt foarte interesante pentru noi, corespunzînd formelor noastre cu -ești. În legătură cu fenomenele analizate în *Revue historique du Sud-Est européen* se vede și din această analiză că a existat în evul mediu o formațiune, cu basă ancestrală sau ba, în care o conștiință colectivă crea organismul politic — la orașe numai, crede autorul — sau economic — după el numai la țară. *Sorte* și *consorti* corespund (p. 531) «părții» și „părtașilor“ la noi. — Profesorul maghiar G. Kristóf a găsit legături între poesia noastră populară și poetul Balassa Bálint, din secolul al XVI-lea (a întrebuițat versul din cîntecul românesc ardelean: «Savu, nu lăsa'n casă fata» și cel din plîngerea, cunoscută, pentru oile pierdute). — D. Giuglea dă iar etimologii interesante: mai ales observațiile privitoare la «brînză» și la urdă, pusă în legătură cu grecescul *ὀρβώδης*, *zeros*, la «fluier», apropiat de *φλέος*, fel de papură, la „mălaiu“, căruia i-ar da rădăcina *amylum*. Dar „jupan“ înseamnă șef de grupă slavă, care, ce e drept, nu poate fi arătată ca slavă de origine; am apropiat de acest cuvînt pe „Diurpaneus“, titlu dat regelui dac Să vie „stăpîn“ din dubiosul *stiponus*? Ingenios „căuș“ din *κάβος*, *cabus*, măsură de grîu. Ca „nespecialist“, supus deci desprețului d-lui Giuglea, nu mă las convins de etimologiile sale germane. Și, dacă la *κάβος*—căuș accentul nu joacă un rol, nu va fi jucînd nici la *Τατός*, *Tatul*, și nu văd nici necesitatea absolută ca scriitorii bizantini să fi luat cuvîntul în forma articulată: avem totdeanna oare la Greci pentru Radu un *Ράδουλος*, pentru Dimu, *Δίμουλος*? — D. Procopovici explică pe „doară“. — Etimologii trimet și dd. Meyer-Lübke și Spitzer. Etimologia lui „înșela“ am dat-o și eu în această revistă, acum vre-o doi ani, dar nu e vorba de a i pune unui om o șea în spate spre batjocură, ci de a pune șeaua pe calul sălbatec.

D. S. Pușcariu admite după Tiktin derivarea Ceahlăului, munte golaș, după numele vulturului pleșuv. „Cea“ pentru a îndemna bolii, ca și „hăis“, trebuie să fie foarte vechiu: pe al

doilea l-am găsit în notele din ediția «Bibliothèque Rose» a poemului „Roman de la Rose“. De altfel „cea“ înseamnă și direcție, opusă lui „hăis“. „Felendriș“ din „fein lündisch“ — părere a d-lui Drăganu — îmi pare a fi căutat cam departe. D. Bogrea a găsit sensul lui „geala!ău“, «bandit» (turcește). D. Giuglea explică Rîșnov prin Râjnov, slav. moară.— Asupra sprijinului dat viitorului Vlădică Moga de guvernatorul Bánffy vorbește d. Bitay (p. 781 și urm.), care dă, și după „Onomasticul“ Palatinului Iosif (1865), o poezie a lui Șincai în care laudă pe arhiduce și pune în relație călătoria lui Nicolae Milescu cu îndemnarea anterioară a lui Laurențiu Rinhuber. De la d-sa și știri despre Gheorghe Buitul, călugărul catolic din Banat (p. 789 și urm.), și despre protopopul Patru din Tinod, care scrie o Cazanie la 1682. D. Bitay recomandă și unele note de românește în vestitul dicționar al lui Calepinus. — D. Lacea dă adausuri din secolul al XVIII-lea la „Bibliografia românească veche“. — Într'o recenzie, d. Bogrea arată urme celtice la noi în Carsidava (și Καρσιδοβον) și, în Durostorum, Longnon explicînd „duros“ prin fortăreață. Și lămurirea, după același studiu, de Gudmund Schütte, a Dacilor „Petoporian.“ prin numele regelui Pieporus, al Costobocilor, bunicul lui Natopor și al Drilgisei (și localitatea Piroporidava) (p. 856). — Un act nou despre Alecu Russo îl dă d. Bogrea (p. 862; «Elen» trebuie citit: cilen, membru). — Tot de la d. Kirileanu se capătă titlul unei lucrări a lui în pregătire: „Moeurs moldaves“. — Curioasă ideea d lui Drăganu de a da Sașilor începuturile literaturii noastre (p. 914 și urm.). D-sa relevază cazul lui Brecht von Brechtenberg, care a fost medic la curtea munteană pe la 1700 și a tipărit catehismul lui Luther românește cu litere gotice (p. 927). — D. Giuglea încearcă să învie originea tracă a lui Basarab (cf. Talabă, Tîncabă, care nu sînt tracice). Bizarul domn Diculescu găsise o origine germanică: Seraba!

* * *

În *Biserica ortodoxă română*, II, 42, d. Ștefan Berechet se ocupă de mitropolia Proilavului (a Brăilei).

Originile ei sunt necunoscute. O mențiune a ei în secolul al XVI-lea se găsește în știrea că a ars supt Mihai Viteazul, cînd s'a prădat de dînsul Brăila. Numele acesta vechiu grecesc al

Brăilei ar dovedi o origine bizantină: altfel s'ar fi zis: τῆς Ἱερουζαλᾶς, după numele turcesc al oraşului.

D. Berechet citează actul de reînfiinţare, din Maiu 1639, în *Mont Athos* al lui Victor Langlois, care a rămas neîntrebuinţat la noi. Nu se cunoştea nici pomenirea lui Meletie Pigas, ajuns Mitropolit la Proilav, în actele discuţiilor de pe la 1640 ale Bisericii moscovite cu „Grecii“, adică Patriarhul de la Ierusalim şi represintanţii datinelor ortodoxiei greceşti. Călugărul de la Sf. Treime, lângă Moscova, Arsenie Sunonov, care, trecind pe la noi, întovărăşi pe Patriarhul Paisie, a avut o lămurire cu învâţatul cleric oploşit în ţerile noastre. Descoperind acest nou izvor, d. Berechet arată, după cuprinsul lui, că Pigas a prezentat la Moscova trei scrisori, dintre care una dela clerul şi credincioşii ţinuturilor Brăila, Ismail (Smil), Chilia şi Cetatea-Albă, care-şi arată suferinţile de la „Busurmani“ (Musulmani), de la Turci, adăugind că li-a ars „biserica Sfîntului Nicolae şi mica Mitropolie“. Însemnările se află în „Proschinetariul“ lui Arsenie, publicat la 1887 de «Societatea palestiniană» rusească (d. Berechet anunţă şi alte ştiri, culese din acelaşi izvor, despre ţerile noastre). În cartea d-lui C. Manu despre familia sa autorul culege şi iscalitura lui Calinic de Proilav pe un act din Iulie 1746. I-a scăpat din vedere însă memoriul meu din «Analele Academiei Romine» privitor, întreg, la acest Calinic, care ajunse pe urmă şi Patriarh de Constantinopol.

Se mai citează, ca informaţie nouă, singhelii şi hirotonisiri de la Daniil, urmaşul lui Calinic, din anii 1761, 1769, 1772. După d. Frăţiman se înşiră satele unde acest arhieru a făcut să se ridice biserici. În acte din 1776-80 se arată Ioachim, urmaşul lui Daniil. (La acesta din urmă s'a uitat inscripţia grecească din Căuşani, pe care am dat-o în *Inscripţii*, II.) Clerici din Ucraina veniau, de altfel, cum o arată d. Berechet, de se sfinţiau şi la Huşi sau la Iaşi. Nu ni s'a trimis *Luminătorul* din 1923, în care tot d sa a publicat după notele lui Ionă, Mitropolitul Grusiei, ştiri despre vicariul mitropolitan pus de Ruşi în Moldova la 1787: Ambrosie Srebrenicov (numele de familie se dă acolo întâiaşi odată), pe lângă care funcţiona şi viitorul arhiepiscop basarabean Gavriil Bănulescu-Bodoni, numit vicariu pentru Tighinea şi Cetatea-Albă.

Din *Condica Sfîntă* munteană se culege actul, din 20 Fe-

bruar 1803, prin care, în prezența lui Partenie de Proilav, se numește un Calinic, „Mitropolitul de Vizia“ probabil, nu „Vicina“, ceia ce ar aminti vechea Vicina. O însemnare pe un Mineiu de la Sf. Spiridon din Brăila pomenește pe Calinic de Proilav, care în 1811 cerea pregătire dela preoții supuși oblaudirii sale.

Se reproduc în anexe și o parte din actele privitoare la această episcopie. La capăt, după «Legăturile bisericești ale Rusiei cu Răsăritul ortodox» a lui Muraviev, se dau declarațiile făcute, oficial, de Meletie la Moscova, despre situația în Tătarime și la Turci.

E curios rolul necunoscut al „Girecului Ioan Petrov“, în numele căruia, ca și în al Patriarhului de Constantinopol, se spun aceste lucruri. Date fiind legăturile multiple și strânse pe care Meletie Pigas le avea cu Moldova, aș crede că acest nume acopere pe însuși stăpînul Mitropolitului și ocrotitorul Patriarhului, *Vasile-Vodă Lupu*.

De la „Ivan Petrov“ era să se aducă scrisori ca și de la Patriarh. Țarul e poftit să trimeată soli de taină la Constantinopol spre a se înțelege cu acesta din urmă. Totuși mai încolo se cere ca același stăpînitor rusesc să interviev pe lângă „Voevodul Moldovei Vasile“ „ca el să nu uite Marea Biserică din Țarigrad, pentru că Vasile are putere și a multor oameni cu stare (*sic*)“. Aici e și mențiunea, cunoscută, că la arderea Brăilei de Mihai Viteazul s'a mistuit și biserica Sf. Nicolae. Meletie are lângă el și un «arhimandrit Ioanichie».

N. Iorga

* * *

Ecaterina Zaharescu, *Vechiul județ al Saacului în lumina istorică și antropogeografică* (din „Buletinul societății regale române de geografie“), București 1922.

E multă muncă în aceste douăzeci și nouă de pagini și cite un amănunt inedit; harta de la capăt va fi de mult folos. Dar o mai bună pregătire istorică n'ar fi făcut pe meritoasa autoare să creadă în toate teoriile de pătrunderi pe la Teleajen în veacul al XIII-lea și al XIV-lea și mai ales în originea secuiască a locuitorilor din fostul județ al Secuienilor (Secuieni= Români din Secuime; cf. Ungureni = Români din Ungaria). Nu era ne-

voie nici de știri culese puțințel la întimplare despre *toate* așezările dincoace de Carpați ale păstorilor ardeleni. Actul din 1625 despre Valenii-de-Munte (cu „stăpînitără“), (v. p. 17) e vădit și grosolan fals. Dicționarele geografice ale județelor, rău făcute, nu pot da o informație serioasă. Autoarea nu cunoaște *Inscripțiile* mele și o sumă de știri ce am dat despre această regiune.

Revisia de un istoric ar fi pus la punct lucrarea. Tiparul e slab.

N. I.

* * *

Damian Stănoiu, *Mănăstirea Căldărușani*, București 1924.

Ieromonahul din Căldărușani căruia i s'a încredințat de Mitropolie sarcina de a scrie istoria mănăstirii sale, pe care o crede mai veche decît Matei Basarab, dă o sumă de tradiții locale interesante, care se puteau spune și mai pe scurt. Ici și colo (p. 14) se întrebuițează inedit din Biblioteca Academiei Romîne. Cronica mănăstirii e alcătuită cu sîrguință (tipografie la 1875). Căldărușani n'are nimic a face cu Călin, nici cu „Călinădăriași“, ci înseamnă, pur și simplu, locuitorii unei cufundături de teren, unei „căldărușe“. Interesant portretul starețului Gheorghe, la p. 35 : e de un meșter român și foarte bun. Asemenea portrete se mai află răspîndite prin stăreții și arhondaricuri și ar trebui adunate și publicate. Bună judecată asupra neajunsurilor, să zicem : crimelor secularisării. Bine conturat portretul Mitropolitului Ghenadie, cu cele bune și cu cele rele ale lui. În ce privește însă i oirea bisericii, ea merită numai critice.

N. I.

* * *

Eginhard, *Vie de Charlemagne, éditée et traduite par Louis Halphen*, Paris, Champion, 1923.

Excelentă ediție, cu introducere și note. Explicațiile d-lui Halphen sînt cele din „Studiile“ sale asupra acestei epoci. La p. 50, textul grec trebuie celit: Τὸν Φράγκον φίλον ἔχης, γείτονα οὐκ ἔχης, și atunci traducerea n'ar fi: «Si tu as le Franc comme ami, c'est que tu ne l'as pas comme voisin», ci „Aie le Franc comme ami, mais comme voisin non“. Sa'zburc (p. 96) era o formă preferabilă celei neo-germane adoptate de editor.

N. I.

CRONICĂ

În *Arhivele Olteniei*, III, 13, d. I. C. Filitti dă lista Banilor și Caimacamlor Craiovei. E foarte probabil ca însuși Stolnicul Constantin Cantacuzino să fi vorbit, cum crede autorul, întâia oară despre originile „asănești“ ale orașului (pp. 196-7). Poate tot de acolo, dat fiind rolul acordat de acesta celor de peste Dunăre, să vie și teoria că principatul muntean s'a întemeiat de Banoveși, ai căror șefi și-ar fi zis Basarabi (cf. p. 199). Originea transdanubiană a dinastiei muntene e inadmisibilă. Basarabă e un nume care nu se presintă unic în nomenclatura personală de la noi (cf. Talabă, Tincabă, poate Toxoabă). O listă de Bani mai vechi, asemenea cu cei din Ardeal, la p. 200 nota 3. Marele Ban apare când se creiază Bani de Mehedinți, etc. Inovația a stat numai în așezarea la Craiova, moșia lui, a Banului Barbu, cel de Severin, fără reședință în cetatea ungurească (v. și încercarea, veche, de a-l muta la „Noul Severin“ al Râmnicului), rămîindu-i subordonat. Un Ban de Jiu, Hamza, la d. Filitti, p. 202. Se dau și table genealogice prețioase (a Basarabilor, a Craioveștilor, a Brancoviceștilor). — D. G. Mil. Demetrescu urmează cu identificarea caselor boierești și negustorești din Craiova. — D. Karadža se ocupă de numele oltenesci în Memoriile lui Bauer. — O notă a d-lui G. Bogdan-Duică despre Sîmboțeanca, traducătoare din limba francesă în întâia jumătate a secolului al XIX-lea. — D. Bulat dă inscripții bisericești din Cerneți. — D. D. Izverniceanu observă că în „Disertațiunea istorico-critică și literară“ a lui V. Maniu se pomenește de memoriile despre viața de dincoace ale Bănățeanului O. Popescu.

*

Pentru numele Tugomir.

În vremea regelui germanic Otto I-ii, Slavii de la Elba (Heveldi) sînt tradați de «quidam Slavus a rege Heinricho relictus, qui iure gentis paterna successione dominus esset eorum qui dicuntur Heveldi, dictus Tugumir» (Widukind, II, cap. 21).

*

Locul unde a fost prins, lângă Cosovo, Țarul bulgăresc de origine sârbească (fiul lui Michailăs, Mihăilaș, regele Sîrbilor de la Adriatică), Petru sau Constantin Bodin (numele de Bodin e vlah), în 1073, se chiamă Păun. Și d. William Miller, în «Cambridge Mediaeval History», IV, p. 245, nu stă la îndoială să traducă numele acesta al unei localități lângă Cîmpul Cosovei cu «Păun».

Încă un adaus la nomenclatura românească a Peninsulei Balcanice.

*

Gustav Richter crede, în *Zeittafeln der deutschen Geschichte im Mittelalter*, Halle a S., 1881, p. 36 nota, că acel Ticinum pe care-l trece ducele Henric al Bavariei la 947 ca să bată pe Unguri ar putea fi Tisa.

*

Documente din secolul al XVIII-lea privitoare la Rîmnicul-Sărat, în «Analele Rîmnicului» ale d-lui I. Gane, I, n-le 8-9, 9-10.

*

În *Societatea de mîne*, I, 22, d. Traian Popa, care a dat un studiu ce nu se află nicăiri despre „Un capitol zbuciumat din viața lui G. Șincai“, socoate la trei sute numărul școlilor întemeiate de istoricul ardelean între 1782 și 1794. Cîntăreți de biserică și alți cărturari din sate erau așezați ca învățători. Omul era cuminte și nu cerea diplome, ci trăgere de inimă și pricepere. Se dă și lista unora dintre acești noi dascăli.

*

În *Foaia diecesană* de la Caransebeș, n-le 35-6, d. Ștefan Pop observă că poesia lui Alecsandri „Banul Mărăcină“ (*sic*), ceia ce vrea să zică: Ronsard, a fost publicată, cu toată data pe care i-o atribuie poetul, după o nuvelă a lui Asachi apărută în Ianuar 1857. Întăietatea ar fi deci a acestuia, care a introdus multă imaginație în subiectele istorice tratate de dînsul beletristic.

*

Într'un articol din *Foiaia parohială* a parohiei Cărâmidarii-de-sus (19 August 1924) se citează un act din 14 Decembre 1601 privitor la Neaga, văduva lui Mitrea Vornicul, în care se spune că „Mihai-Vodă au pierdut toate satele și moșiile, cu viclenia lui de către cinstitul Împărat ... și capul“.

De unde e luată notița: care e foarte interesantă?

N. I.

În legătură cu Congresul de bizantinologie din București revista *l'Europa orientale* a dat un număr special, de o compunere foarte variată și deosebit de interesantă.

Tot din acel cerc de învățați italieni, cari consacraseră și un număr României, pe lângă altele care privesc deosebite State și culturi balcanice, a ieșit un admirabil volum intitulat *Studi bizantini*, în care, pe lângă articole de cuprins general și special, se află și unul despre descoperirile de la Curtea-de-Argeș, de profesorul Pernice, care arată o inițiere cam recentă în problemele istoriei Românilor (dar foarte frumoase planșe; tăgăduirea dreptului nostru național asupra Bisericii Domnești nu ne supără: nici nu ne-am gândit a-l pretinde, dar de acolo nu pleacă arta moldovenească) și publicarea, de d. Mercati, a trei epigrame grecești despre moartea lui Mihăilăș-Vodă Moviiă.

Se anunță și o revistă de bizantinologie specific italiană: *Bisanzio*.

N. I.

BIBLIOGRAFIE:

- N. Iorga, *Note polone*, București 1924.
 „ „ *Note asupra încă unui „Cîmpulung“ muntean: Chioajdele*. Cernăuți 1924.
 „ „ *Histoire des Croisades*, Paris 1924.

